

FUNCKE OTTO

MATKA-KUVAELMIA
ENGLANNISTA

Otto Funcke

Matka-kuvaelmia Englannista

«Public Domain»

Funcke O.

Matka-kuvaelmia Englannista / O. Funcke — «Public Domain»,

Содержание

ESIPUHE	5
MATKA ENGLANTIIN	9
SILMÄÄNPISTÄVÄT KANSALLISET OMITUISUUDET	18
PYHÄPÄIVÄNVIIETTO ENGLANNISSA JA SAKSASSA	31
Конец ознакомительного фрагмента.	39

Otto Funcke

Matka-kuvaelmia Englannista

ESIPUHE

Eiköhän se liene maailman suurin viinipuu mikä on nähtävänä maailman mainiossa Hampton Courtin puistossa Lontoossa. Sen ikä nousee 115: een vuoteen. Runko on 80 sentimetriä ympäri mitaten, oksat ulottuvat aina 33 metrin päähän rungosta. Senpä tähden onkin sen kunniaksi rakennettu erityinen lasinen palatsi. Minä en voi unhottaa sitä ihanata näkyä, jonka tämä jättiläiskasvi melkein lukemattomine välkkyvine hedelmöineen tarjosi. Siitä saadaan nimittäin hyvinä vuosina 2,500 kunnan rypälettä; niin kertoi meille oikein jalon ylpeänä tämän aarteen vartija ja hoitaja. Mutta sen onnellinen omistaja on maan hallitsija, siis nykyään (ja jo 45 vuotta sitten) Victoria kuningatar. Kuitenkaan eivät rypäleet tule kuninkaalliselle pöydälle. Eipä niinkään, kullakin kolmen yhdistetyn valtakunnan vanhalla aatelisuvulla on oma määrätty oksansa. Ja oksissa kasvavat hedelmät lähetetään noille su'uille, se on vanha kaunis tapa. Kuninkaalla on omistusoikeus, mutta kruunun vasalleilla on oikeus nauttia sen omaisuutta. Kuninkaalla on ilo antaa; pääreillä ja parooineilla on ilo ottaa vastaan. Niin on viinipuu hyvin kaunis ja kuitenkin mahtava side kuninkaan ja kansan välillä.

Mutta kunkin eri oksan hedelmillä kuuluu olevan *erityinen, yksityinen ja omituinen makunsa ja hajunsa*. Se sanottiin meille ja juuri se minuun teki niin syvän vaikutuksen. Minä en voinut itse koetella, tokko asian laita todellakin oli niin, koska minä kaikeksi onneksi olen saksalainen pappi, enkä englantilainen lordi. Olkoonpa nyt asian laita niin todellakin, taikka vaan mielikuvituksessa, – joka tapauksessa on tämä viinipuu ihana *vertauskuva*. Minä en pelkää kenenkään lukijani tyytymättömänä kysyvän: "*Kuinka sitten?*" En; hän on varmaankin edellä olevia riviä lukiessaan käsittänyt sen. Tahi eiköhän jokaisen kristityn ihmisen mieleen siitä johtune hän, joka on sanonut: "*Minä olen viinapuu, te olette oksat*" – Jesus Kristus on viinapuu, jonka taivaallinen isä on tämän maailman erämaahan kylvänyt, ja hänen tahtonsa on, että kaikki maailman kansat tulisivat tämän viinipuun haaroiksi, ja että kaikki ihmiset olisivat tämän viinipuun oksia. Koko maailmaa tarkoitti Jesus sanoessaan: "*Minä olen viinipuu; te olette oksat*". Historia on jo kahdeksantoista vuosisadan kuluessa osoittanut, että tämä jumalallinen hulluus sisältää kaiken viisauden ja totuuden, vaikka kerran näiden sanojen toteutuminen olisi näyttänyt kuinkakin mahdottomalta, vaikka kuinkakin yksinäisenä ja käsittämättömänä Ihmisen-poika olikin ihmiskunnan keskellä näitä lausuaan. On huomattu se todeksi, että kansat ovat elävät, voimakkaat, valistuneet, tulevaisuutta täynnä *samassa* määrässä kuin ne sallivat tämän viinipuun mehun vallata itsensä; – on huomattu todeksi, että nämät äärettömän monet rodut ja kansallisuudet kuitenkin voivat yhdistyä yhdeksi yhteydeksi ja tehdä tosillensa molemminpuolista onnea, jos he saisivat liittää itsensä tähän viinipuuhun.

Tosin, – yhteyttä, mutta ei yhdenmuotoisuutta! Kuten saman puun rypäleet Hampton Courtin puutarhassa kertomuksen mukaan olivat erimakuisia, erihajuisia ja erinäköisiä, vaikka he samasta rungosta saavat samoja elämännesteitä, – niin on maailman kansojenkin laita, joissa Kristus on saanut muodon. "*Monenlaiset lahjat, mutta yksi henki*" – tämä tosin ei koske ainoastaan eri kansakuntia vaan myöskin näiden kansakuntien yksityisiä jäseniä; vieläpä se koskee saman kristillisen perheenkin jäseniä. Mutta se koskee myöskin eri *kansoja*. Missä Jesus Kristus saa muodon ja saa hallita, siellä ei hän tahdo estää vielä vähemmin hävittää yksityisen eikä kansankaan erityisasemaa. Hän tahtoo päinvastoin sitä kirkastaa ja valaista taivaallisella valolla, hän tahtoo sitä elähtyttää taivaallisella elolla ja voimalla. Jumalan tiet eivät tarkoita yksitoikkoisen yhdenmuotoisuuden aikaan saamista, vaan luonnollisen omituisuuden selventämistä.

Niin paljon kuin tämä lause koskee *yksityisiä henkilöitä*, voi sitä tutkia jokainen, jolla on kaksi silmää ja koskaan on elänyt elävien kristittyin parissa. Hänen havaintonsa näyttävät hänelle, että

todellisten kristittyin joukossa ovat useimmat itsenäiset luonteet, ja useimmat omituiset ja itsenäiset nerot. Hänen huomionsa näyttävät hänelle vastakohtain, että nimittäin siellä on suurimmat ihmisten orjat, ajanhengenpalvelijat, lauseparsien matkijat, elämään kyllästyneet ja kelvottomat ihmiset, missä Kristuksesta kauemmaksi poistutaan ja vieläpä pidetään ansiona, että muka on noustu korkeammalle vanhan "vanhettuneen" kristin-uskon kantaa.

Mutta tämän lauseen totuudesta *koko kansojen suhteen* ei voi paremmin saada selkoa kuin *matkustelemalla*, epäilemättä voi eri kansojen kirjallisuudestakin oppia tuntemaan meidän väitteemme totuuden, vielä parempi jos omassa kodissaan oppii tuntemaan maailman suuren viinipuun vesoja (joka kunnia ja ilo melkein liiankin usein minulla on työhuoneessani), – mutta varmimmat tutkimukset tekee kuitenkin matkustamalla, jos nimittäin jossakin määrin ymmärtää matkustamistaitoa. Niin kuin yksityistä ihmistäkin täytyy oppia tuntemaan hänen kotoaansa, jos häntä tahtoo todellakin oppia tuntemaan, niin voipi kansankin luonnetta ja taidetta, kieltä, tapoja ja henkeä oppia tuntemaan ainoastaan sen omassa maassa. Joka tätä kirjoittaa on jo *aikaisemminkin* matkoillansa tehnyt nämät kokemukset. Mutta Englannissa ollessani näin minä siellä sellaisen jyrkästi kristillisen, kansallisen ja yhteiskunnallisen omituisuuden, ett'en senkaltaista vielä missään ole tavannut.

Mutta jos nyt sama Kristuksen henki ilmestyy niin erinlaisena eri kansoissa, jos lahjat ja voimat ovat niin monenlaiset, niin seuraa siitä se *tehtävä* yksityisille kansakunnille, että heidän näitä lahjojansa tulee käyttää toistensa molemminpuoliseksi siunaukseksi, että heidän tulee täydentää toisiansa ja kadehtimatta, nöyrästi ja kärsivällisesti ottaa oppia toinen toiselta. *Oppia* tulee – , vaan ei suinkaan matkia! Me kylmäveriset arvostelevaiset pohjois-saksalaiset esimerkiksi emme saa matkia sitä tapaa ja luonnetta, mikä on meidän syvämielteisille schwabilaisille veljillemme omituisia; mutta hyvä on, jos me heiltä saamme herätystä. Päinvastaisessa suhteessa ehkä sääntö myöskin pitää paikkansa. Meidän saksalaisten ei sovi matkia Englannin kuntoa, vielä vähemmän kunnottomuutta. Matkiminen on itsensä ja omien lahjainsa halveksimista. Emme suinkaan, me emme saa matkia englantilaisia, ei edes semmoisiakaan heidän puoliansa, jotka ensi silmäyksellä näyttävät oikein hämmästyttävän suurenmoisilta ja miellyttäviltä, ja ehkä todella *ovatkin* semmoisia. Mutta oppia me tahdomme, me tahdomme kaikkialla kysyä: "*Mitä oppimista meillä on tästä?*" Me emme tahdo olla semmoisia narreja kuin monet englantilaiset, jotka farisealaisessa kyllyydessään ja itsetyytyväisyydessään tahtovat olla omillansa halveksien niitä armolahjoja, joita toiset ovat saaneet, huolimatta mitään ottaa onkeensa toisten ansioista. Me tahdomme myöskin välttää joutumista niiden pintapuolisten ihmisten joukkoon, jotka luulevat sanoneensa oikein erinomaisen mahtavan lauseen huudahtaessaan: "Me emme jaksu kuulla noita englantilaisten hullutuksia!" Mutta me emme liioin tahdo yhdistyä *niihin* saksalaisiin veljiin, jotka nyt arvostelematta ylistävät ja tahtovat matkia mitä Englannin kristityt toimivat. *Saksalaisen luonteen tulee jäädä saksalaisen luonteeksi*. Olkoon se kaukana meistä, että tahtoisimme halveksia sitä erityistä lahjaa ja voimaa, jonka juuri meidän kansamme on osaksensa saanut Jumalan ijankaikkista valtakuntaa varten. Mutta oppia tahdomme me ja voimmekin paljon oppia toiselta puolen Englannin kanavaa.

Ja tällä olen nyt vihdoinkin sanonut, miksi minä olen tämän kirjan kirjoittanut ja mitä siitä voi odottaa. Emme me saksalaiset eivätkä muittenkaan kristittyjen maiden asukkaat, joiden käsiin tämä kirja joutuu, saa kuulla paljon Englannin kristillisestä elämästä. Juuri tähän aikaan on tuo muutoin niin konservatiivinen kansakunta erinomaisessa kuohumis- ja liike-tilassa, ja korkeimmillaan on tämä liiketila uskonnon ja kirkon alalla. Sen tähden ovat ehkä nämät minun apukirjoitukseni tervetulleet. Minä tiedän kyllä, että monet paljoa taitavammatkin kirjailijat ovat kirjoittaneet jotenkin paljon Englannista. Näiden kuvaelmien tarkoituksena onkin vaan niitten *vaikutusten* kertominen, jotka tuo ihmeellinen Englannin kansa minuun teki. Se etu minulla oli, ett'ei minulla koskaan puuttunut kokeneimpia johtajia, että vielä edelleen minulla oli apuna ja neuvona hyviä kirjoja, että minä jo aikaisin seurustelin paljon englantilaisten kanssa; mutta ennen kaikkia olen minä Jumalan armosta saanut kaksi näkevää silmää. Kullakin ihmisellä on omat hulluutensa, vieläpä omat tyhmyytensäkin.

Mutta toiselta puolen on tuhmimmallakin osansa neroa, kunhan se vaan saisi kehittyä. Ja minun neroni on nyt se, että minä kaikkialla, missä minä oleksin, näen jotakin (jonka toiset jättävät huomaamatta, ehkä sentähden että heillä on lii'an paljon ajatuksia), ja vielä, että minä siitä, minkä sillä tavoin olen saanut, seulon pois jotakin, koska minulla ei ole niin paljon ajatuksia kuin monella minun maamiehelläni. Minä en ole mikään perustelmien ja järjestelmien tekijä; ei minussa lii'oin ole mennyt filosofin lahjoja hukkaan. Minä en voi kuulla enkä nähdä mitään kohta ajattelematta, kuinka minä sitä voisinkin käyttää itseni ja muiden hyödyksi, jotka minun tavallani vielä myöskään eivät ole valmiit. Mutta Lontoossa hyökkäsi semmoinen tulva uusia havaintoja minun mieleeni, että minä melkein vaikenin hämmästyksestä. Monta kertaa oli minun oikein vaikea hengellisessä merkityksessä hengittää. Vuoren tavoin laskeusi aluksi minun sydämelleni kaikki tuo kauhea, ihmisellinen, petomainen ja saatanallinen olemus, mikä minut ympäröi. Minun täytyi turvautua yksinäisyyteen voidakseni sitä saada kokoon järjestetyksi; paljonpa minä ymmärsin ja sekoitin vasta kuukausien kuluttua mietteisiini vaipuneena tulipesäni ääressä, kun lumipyry ulkona ilmassa vinkueli. Englannin kansan *mahtava toimintavoima ja sitkeä tahdonvoima* nepä ne minuun suurimman vaikutuksen tekivät. Tämä tahdonvoima ja tämä toimintavoima eivät suinkaan vähimmin tule näkyviin uskonnon alalle. Ja muun mu'assa tämän todistaminen on näiden lehtisten tarkoituksena. Mutta tämä kirja on *tarkoituskirja*. Tarkoituksena on saada saksalaisia veljiäni paremmin kokoomaan voimiansa, heittäämään hyvästi kaikki haaveilemiset ja väittelemiset ja oppia uudelleen englantilaisilta, että Kristuksen opetuslapsi on Kristuksen työntekijä. Englannin ja Saksan kristillisyydet ovat toisiinsa samassa suhteessa kuin Marta ja Maria, kuin Pietari ja Johannes. Tässä siis ei tarvita morkkaamista eikä arvostelemista, kadehtimista eikä väittelemistä, vaan rakastamista ja oppimista.

Mutta älköön millään tavalla sisarellinen ja veljellinen rakkaus meitä tehkö sokeiksi. Themsin rannoilla me emme tahdo oppia ainoastaan, kuinka tulee tehdä, vaan myös kuinka tulee olla tekemättä. Englannin uskonnollisessa elämässä on toiselta puolen niin paljon, mikä meille kelpaa esikuvaksi ja saattaa meidät häpeemään, ja toiselta puolen niin paljon liioiteltua ja mieletöntä, ett'ei useinkaan tiedä, pitääkö sitä ihailla, vai pitääkö sille nauraa. Herran Kristuksen täytyy Englannissa tyytyä hyvin moneen asiaan, mitkä tapahtuvat hänen lippunsa suojassa ja hänen nimessänsä. Kristin-usko voi sentään sietää koko joukon kummallisuuksia, kunhan vaan syvin juuri on kelvollinen: minä tarkoitan jos nämät kummalliset veikaleet, jotka näitä kummallisuuksia toimittavat, sydämensä pohjasta innoittelevat Kristuksen kunniaksi. "Monta kertaa kysyi Mögling itseltänsä, ovatko englantilaiset viisaimpia vai narrimmaisimpia, lujaluontoisimpia vai omapäisimpiä ihmisiä", – niin lukee muutamassa hyvin hyvässä kirjassa, jonka T: ri Gundert Calvissa on kirjoittanut itä-Indian lähetyssaarnaajasta Mögling'istä. Minun täytyi nauraa näitä sanoja lukiessani; sillä en yhtä, vaan sata kertaa olin minä ajatellut aivan samaa, kuin tuo mieskulta Schwaben'ista "itseltänsä kysyy". Kuitenkin voimme me paljon oppia englantilaisten hullutuksista, emme ainoastaan kuinka viisaita me saksalaiset olemme, emmekä myöskään kuinka paljon aikaa, voimaa ja rahaa englantilaiset useinkin tarkoituksetta panevat hukkaan: – eipä niinkään, vaan täällä tapaa meitä (minä muun muassa ajattelen pelastusarmeijaa) semmoinen tahdonvoima, joka meidät saattaa sydämen pohjasta häpeemään. Muutoin minua neuvoo jokainen uusi sanomalehtinumero, että on aika kiiruhtaa luonnosteni painattamista. Jos minä vielä kau'emmin sitä viivyttäisin, niin pian tulisi paljonkin vanhaksi. "Kuolleet ratsastavat pi'an"; esim. pelastusarmeija, josta olen kirjoittanut kokonaisen lu'un, ehkä vähän ajan kuluttua saa tykkänään toisen muodon, joka lainkaan ei vastaa minun kertomustani. Liike menee pitkin askelin alamäkeä, kuten Lokakuussa kirjoittamassani kyhäelmässä uskalsin ennustaa.

Vihdoin tahdon tässä varoitukseksi aroille sieluille heti huomauttaa, että minun täytyy sekä englantilaisille että saksalaisille maamiehelleni sanoa monta ankaraa ja epäkohteliasta muistutusta. Jo luonnostakin puuttuu minulta "hellyys" kirjoitustavassa. Mainio luonteentutkija, jonka minä ystäväni innokkaiden kehoitusten johdosta annoin tutkia päätäni sanoa muun huomattavan joukossa myöskin: "Ei tältä herralta puutu rakkautta, vaikka hän ei voi sanoa kellekään kohteliaisuuksia".

No niin, on kaikei tämä suoraan sanoen samaa kuin: "Tämä herra on hiukan törkeä". Jos tämä toteutuisikin tässä kirjassa, niin annettakoon se minulle anteeksi, koska siihen olen "edeltäksin määrätty". Mutta minä toivon huomattavan myöskin, ett'ei minulta puutu rakkautta; vieläpä että rakkaus hillitsee "törkeyden" ja että minä ko'en kaikin voimin asettaa alkuperäistä luonnettani Kristuksen hengen kurituksen alle. Tällä tavoin voitan minä luullakseni luonteentutkimuksen materialistisen ja deterministisen puolen. – Jota tapauksessa voin minä sanoa Englannissa ollessani itse itseäni kurittaneeni.

Säästäakseni arvostelijain vaivoja, tahdon minä vielä lisäksi mainita muutamia selityksiä. 1) Ei jokainen yksityinen kohta, minkä minä kerron, ole oma kokemani. Kaupunki-lähetyssaarnajat, kaupppamiehet, diakonissat ja muut ovat antaneet minulle monta hyvää lisäapua. Välistä olen minä ne sopivalla paikalla lykännyt omien kokemieni joukkoon. Minusta on ikävää joka kerta mainiten sanoa: "Mitä nyt seuraa en minä itse ole nähnyt, vaan olen kuullut luotettavien henkilöiden kertovan". Lukijallehan on vaan pää-asia, että hän saa todellakin englantilaisia kuvia; ja siitä minä menen takaukseen, että hän todellakin saa senlaisia. Minä siis en tarjo luettavaksi "totta ja keksittyä"; vaan kertomani olen minä suurimmaksi osaksi itsekin omin silmin nähnyt ja omin korvin kuullut. 2) Joku lause, joka oli painunut mieleeni, *tulee* kyllä *esille jälleen* eri paikoissa. Kirjoitukset ovat kirjoitetut tahi oikeammin lausutut rakkaalle pikakirjurilleni erityisinä lepohekinä, jotka säästin työelämästäni. (Ilman tätä apua olisi vuosia mennyt, ennen kuin niitä olisi voinut painattaa). Niin muodoin ei aina ollut silmäni edessä, minkä jo kerran olin sanonut. Ehkäpä minulle muistutetaan: "Miksi sinä sitten kirjoitat kirjoja, vaikka sinulla on niin vähän aikaa?" Minä vastaan: "Siihen vastatkoot ne, joita miellyttää ja elähyttää minun tapani puhella kristillisistä asioista. Minun itseni täytyy Jumalan edessä tunnustaa, ett'ei mikään tunnu minusta kummallisemmalta, kuin että näitä ihmisiä useampien muitten kristittyjen joukossa on niin paljon. Mutta he nyt ovat kerran olemassa." 3) Että minä useinkin näissä jutuissani käytän liiankin pitkiä johdantoja ennen kuin tulen siihen, mitä päällekirjoitus oikeastaan osoittaa, se ei tule ainoastaan puhumisen ja kirjoittamisen halusta. Kun minä esim. puhuttaessa raittiusrienoista tahi herätyskokouksista ensiksi puhun Englannin maasta ja kansasta, kun minä kaikkialla piirrän uskonnolliset kuvat, vasta kuvattuani leveitten puitteitten sisäpuolelle julkista elämää, – niin on se minun mielestäni yhtä välttämätöntä kuin se on hauskaakin. Vasta kun viinipuu on silmäin edessä voipi oikein tuntea rypäleet. Toiselta puolen taas lausuu vasta oikean tuomion ohdakkeista, kun näkee sen kasvin minkä joukossa ne kasvavat.

Ja nyt saapi jo tässä olla kylläksi. Kaikki ymmärtämättömäin arvostelijain viha ja kiukku on tapaava äänettömän, – mutta kaikki asiaan pystyvä arvostelu, vaikka se olisikin ankara, on löytävä kiitollisen miehen. Pääasiaan kaikissa hankkeissa, siis tämänkin kirjaseen ulosantamisessa, on se, että sillä tosiaankin tarkoitetaan jotakin hyvää. Meidän Saksamme kansa tarvitsee syvälle vaikuttavaa ja yleistä uskonnollista uudistusta, muutoin sen välttämättömästi täytyy laskeutua alas korkeudestansa. Tätä yleistä uudistusta ei yksityinen kristitty voi aikaan saada. Mutta alkaa itsestänsä voipi kyllä yksityinenkin, ja kun monet yksityiset saavat jotakin aikaan Kristuksen kautta, Kristuksessa ja Kristuksen hyväksi, silloin tulevat nämät monet yksityiset uudistuneet ihmiset koko kansan uudistavaksi hapatukseksi. Sallikoon Jumala, että tämä kirja olisi monelle herätykseksi kääntymään toden teolla Herran puoleen ja antautumaan hänen haltuunsa henkinensä, sieluinensa, ruumiinensa ja kokonaan heittäytymään hänen palvelukseensa. "Domine, dirige nos, – nos nostraque Domino!" (Herra, johda sinä meitä; me tahdomme kaikkinemme olla Jumalan omat!) – niin kuuluu kaunis kirjoitus Lontoon vaakunakilvessä. Jospa pian olisi moneenkin sydämeen, mitkä vielä ovat haileat, puoleksi lämpimät tahi kokonaan kylmät, taivaallisilla tulikirjaimilla kirjoitettu: "Domine, dirige nos, – nos nostraque Domino!"

Tekijä.

MATKA ENGLANTIIN

1. Pahoja matkaenteitä.

Aamulla 2 päivänä Elokuuta v. 1882 kokoontui kirjava ihmisjoukko rakkaan hansakaupuukimme asemahuoneelle. Ne olivat "Elbe" – laivan kannen-alla-matkustajat, jotka pikajuna oli viepä Bremerhaven'iin. Liike rautatiesillalla oli varsin vilkas, siinä voitiin nähdä monta liikuttavaa jäähyväiskohtausta, ja useat varmaankin erosivat, jotka eivät koskaan enään näkisi toisiaan. – Ei ollut kovinkaan hauskaa ajatella kohta tehtävää merimatkaa. Ankarä tuuli vinkui uhkaavasti, ja vihurin pieksemät pilvet kiitivät mustina, raskaina ja sadetta uhkuvina taivaanlaella. "Tänään on Pohjanmeri raivoissaan," sanoi muuan vanha merimies ja lisäsi muka lohdutukseksi: "Olen useasti liikkunut pahemmassakin ilmassa."

"Siirtolaisten" joukossa olimme sillä kertaa mekin, minun rakas vaimoni, kolme vanhinta tytärtäni ja tämän kirjoittaja. Me olimme pilvistä, ilmasta ja tuulesta huolimatta mitä iloisimmalla matkatuulella. Myrsky on minua aina miellyttänyt, sillä se kuvaa uskollisimmin kuinka käy siinä maailmassa, jossa me elämme. Niin kauan kuin vaellamme täällä, *täytyy* myrskyillä, ja aivan tyynesti saattaakin odottaa myrskyä, kun vaan on varma siitä, että myrskyt ja rajuilmat raivoavat ainoastaan hetken, mutta että niiden jälkeen seuraa Jumalan lasten iankaikkinen lepo.

Mitä huoliikaan kaikista myrskyistä merellä ja maalla, jos sydän on täynnä rauhaa ja päivänpaistetta, kiitosta ja ylistystä? – Ja niin oli Jumalan laupeudesta minun laitani, sittenkuin mielessäni olin voittanut sen kauhun, joka minussa ennen oli ollut Englantia kohtaan. Levon aika oli edessäni niinkuin paratiisi. Vuosikauden kestäneen vakavan ja ponnistusta kysyvän työnteon jälkeen sain kokonaista viisi viikkoa nauttia ajatusten kokoamista ja hiljaisuutta. Oi kuinka suloista on väsyneelle työntekijälle, kun sellainen virkistykseen aika on saatavissa ja kun sitä hyvällä omallatunnolla saa nauttia. Tästä eivät ne onnettomat mitään tiedä, jotka eivät tunne vaivannöön hikeä, jotka *eivät milloinkaan* nautti, sentähden että he *aina* nauttivat, ja jotka täällä alhaalla eivät koskaan ennakolta saa maistaa ikuista lepoa, koska he eivät tiedä mitä huokaavan luonnon ikävöitsevä kaipausta on (Rom. 8).

Mutta jos ulkonainen myrsky ei voinutkaan häiritä sisällistä rauhaani, niin oli kuitenkin kohta tuskallisen surun myrsky heräävä sydämessäni. Olin saapa ylen tuntevan muistutuksen siitä, että minä – vaikka suloinen vapaa-aika olikin käsissä – vielä elin kuolon maassa. Samassa kuin veturin kimakka huuto ilmoitti junan lähtöä, ojensi, näetten, paikalle rientänyt palvelija minulle rautatievaunuun mustareunaisen kirjeen, jossa oli Hollannin postileima. Avasin kirjeen vapisevalla kädellä. Johan ennastaan olen tottunut siihen että uskollinen Jumala varoten jollakin tavoin antaa minulle vakavan muistutuksen, kun lähdän huvimatalle. Kirjeessä oli tieto, että eräs minun rakkaimmista, luotettavimmista ystäväistäni, mies, jolla oli mitä suurin vaikutusvoima, Utrechtin professori *J. J. von Dosterzee* oli kuollut Wiesbadenissa kaukana kodistaan Hollannista. Ah, nyt vieri kuumia kyyneliä poskilleni ja äänetönnä ojensin surusanoman vaimolleni, jota vanha uskollinen Dosterzee niin usein oli kutsunut "hellästi rakastetuksi tyttärekseen." Monen vuoden kuluessa oli hän ollut samalla minun ystäväni ja veljeni, isäni ja neuvonantajani, ja hänen ainoa virheensä minun suhteeni oli se, että hän liian leppeästi ja laupiaasti arvosteli minua ja kirjoituksiani. Rautatiematalla taisin ainoastaan muistella kotiin mennyttä. Olin kuulevinani hänen rakkaan äänensä, olin tuntevinani hänen lämpimän kädenlyöntinsä; vaikka rätisevä juna joka silmänräpäys vei minut toiseen paikkaan, niin isä Dosterzee yhäti oli minun silmiäni edessä, minä saatoin puhutella ainoastaan *häntä*.

Oi, kuinka nopeasti meidän sydämemme lensivät toisiansa kohtaan, kuinka helposti ne mukaantuivat toinen toisiinsa, sinä teräväjärkinen, lämminsydäminen ja hellätunteinen ystäväni! Harvoin olen tavannut jumaluusoppineen, joka niin lujasti pysyy kiinni kristillisessä totuudessa ja sen ohessa on niin suvaitsevainen ja toivoa täynnä kaikkia kohtaan, jotka vielä haluavat totuuden tuntoon tulla; en milloinkaan ole tavannut pyhää vakavuutta ja iloista, hilpeätä leikillisyyttä niin suloisessa

yhteydessä kuin sinussa; en milloinkaan niin lakastumatonta nuoruuden tuoreutta niin murtuneessa, niin heikossa ruumiissa. Nyt on ääni ijäksi vaiennut, joka niin usein melkeen äidin hellyydellä minua lohdutti ja rohkaisi. Ja laajalti kristityissä maissa suree tuhansia, joita sinun sanasi ovat rohkaisseet lujempaan uskoon ja varmempaan toivoon. Lepää nyt uskollinen soturi Vapahtajasi sydämellä! Nyt ei sinua enää kiusaa "rabies theologorum," (jumaluusoppineiden raivo), jonka tähden sinä niin usein olet huokaillut, ja kaikista maailman tuhatkertaisista vaivoista ja tuskista olet sinä armosta vapautettu.

"Veli armas," – niin kirjoitit minulle vuosi sitten – "veli armas, *pidättäkäämme* kaikissa tapauksissa *kuolema luotamme!*" Minä ymmärsin hyvin sinun uljaat sanasi, uskollinen ystäväni. Sinä tarkoitit *sisällistä* kuolemaa, kun syntinsä ahdistamana, kaikellaisten kärsimysten, nöyryytysten ja pettyneitten toiveitten sortamana jättäytyy raskasmielisyyteen ja alakuloisuuteen, kun uskoa vailla sulkeutuu omaan itseensä ja käypi sydämessään kylmäksi ja itsekkääksi, kun herkiää iloisella luottamuksella lähestymästä armoistuinta. Sinä saatoit minut sanallasi rakkauteen, alttiiksiantavaan rakkauteen, joka tulee Kristuksesta ja on perustuva Kristukseen, – joka haudasta ja maatumisesta huolimatta on todellinen elämänneste, jonka kautta ainoastaan voi pidättää kuoleman luotaan, sillä tämä rakkaus on elämää kuoleman keskellä. Missä tämä Kristuksen rakkaus elää uskon ja toivon sisarena, siinä kohotaan aina ikäänkuin kotkan siivillä; missä Jesus, rakkauden ruhtinas, elää sydämessä, siinä kuolema on voitettu, vaikka kuolisikin, siinä pysyy nuorena ja nuoruuden tuoreudessa, vaikka unettomat yöt ja tuskalliset päivät ovatkin lukuisat. Tätä en ole, niin toivon, turhaan sinussa huomannut. Rakas isä Dosterzee, kuinka nyt loistanetkaan! Kun kerran pyysin kuvaasi, sinä vastasit: "*Vanha, luonnollinen kuvani on hyvin ruma, eikä uusi vielä ole valmis.*" Niinpä niin, uusi ikuisesti kukoistava ihminen ei todellakaan vielä ollut valmis, *mutta se oli tekeillä*, se oli sulatusuunissa (Mal. 3: 3), ja se huomattiinkin, sen sinä tiesitkin, ja tämä tieto oli iloisen leikkillisyytesi yhä uhkuva lähde. Ja nyt lienee varmaankin uusi kuva valmis. Ikävä vaan ett'et voi sitä minulle lähettää! Nyt olet siinä maassa, jossa todella näkee ja jossa voi näyttäytyä Jumalalle, ihmisille ja enkeleille, koska Jumalan kirkkaus siellä ruumiillisesti ilmestyy uskovaisissa. Terve nyt sinä rakas taistelijaveli, sinä uskollinen sydämen ystävä, kunnes jälleen näemme toisemme sen kristallikirkkaan virran rannoilla! Sinä olet minulle liian rakas, että sinua toivoisin takaisin tänne maan päälle.

– Näin soi sydämessäni surusoittoa ja juhlasoittoa vuoron perään. Omituista on ajatella rakasta vainajaa, joka meidän paristamme on temmattu; – tuntee itsensä niin yksinäiseksi ja köyhäksi, ja samalla tuntuu kuitenkin, että olisi jumalatonta, jos ei tahtoisi kiittää ja veisata. Mutta, eikö totta, lähdön hetkenä saapunut kuolonsanoma oli vakava enne huviretkelle lähtiessäni – .¹

2. Siirtolaisten parissa.

Ja vakavia ajatuksia heräsi mielessäni, kun "Elbe" – laivassa tapasin noin tuhat siirtolaista. Tiheissä ryhmissä seisovat he kannella katselemassa kannellamatkustajien tuloa, joita laivan katteini upsierineen käden lyönnillä tervehti. Kaikista Saksan seuduista oli heitä tänne tulvaillut, ja kaikkia saksankielen murteita kuului kirjavasta ihmisjoukosta. Syvää surumielisyyttä kuvastui useissa kasvoissa, ja syvä surumielisyys valtasi minunkin mieleni. Nähdessäni schwabilaisten valkoiset, pitkät takit, schwarswaldin-naisten mustat hiuspalmikot, baijerin-tyttöjen kirjavat liivit; – kuullessani tuolla:

¹ Dosterzeen ystäville (kentiesi hänen vihamiehilleenkin) toivon tekeväni mieliksi kertomalla pari kohtausta tämän merkillisen miehen elämästä. Kun "evankeelisen alliansin" kokous oli Baselissa, olimme me kaksi, Dosterzee ja minä saaneet asuntomme saman katoksen alla muutamassa hyvin hausassa schweitsiläisessä perheessä. Emäntä teki kaikki, mitä ajatella voi, sulostuttaaksensa meidän siellä oloamme ja katkeroittaaksensa jäähyväishetkeä. Kun eräänä päivänä aioimme käydä Münstern'issä pidettävää jumalanpalvelusta kuulemassa, niin mukavat vaunut odottivat meitä ovelta. (Ukko Dosterzeen oli näet vaikea astua). Tämä liikutti suuresti vanhusta, ja kun hän vaivalla oli saanut jättiläisruumiinsa vaunuihin, sanoi hän huonolla saksallaan: "Muuhan vanha virsi alkaa sanoilla: 'Loistaapi elämä sisällinen kristittyin.' Mutta täällä Baselissa pitäisi laulettaman: 'Loistaapi elämä ulkonainen kristittyin.'" Mutta äkkiä kävi hän totiseksi. Laskien kätensä emännän käteen hän jatkoi: "Ja paras emäntä maailmassa ei meille kuitenkaan voi lahjoittaa mikä parasta on. Oi, lapsi – *elämä! elämä! elämä!* Jos emme tietäisi, että elämä on meille ilmoitettu, niin kadehtisin noita vaunuhevoisia." – Eräänä aamuna hän unettoman, tuskallisen yön jälkeen tuli aamiaiselle. Hän oli nähtävästi hyvin alakuloinen. Minä sanoin: "Isä Dosterzee, emme tahdo suoda perkeleelle sitä huvia, että olemme alla päin." "Veli kulta" – hän vastasi – "älkäämme ottako perkelettä laskuun eikä seuraan; sano mieluummin: 'Emme tahdo tehdä Herrallemme Kristukselle sitä häpeätä!'" – Sitten hän iloisella katseella kääntyi emännän puoleen. "Armas emäntä, tehkää hyvin, antakaa minulle suuri kuppi teidän oivallista teetänne!"

"Jumalan terveeks!" tai "Jumal' antakoon!" täällä miehen sanovan naapurilleen: "Jospa hyvä Jumala asettas ilman!" ja siihen vastattavan: "No, sanos muuta! vaan minkäs sille tekee? Myrsky tässä on eessä tai vessae. Mutta pannaanpas tupakaks!" – kuullessani hessiläiseen pukuun puetun tytön itseksensä mutisevan: "voi minun päiviäni!" – nähdessäni vanhan mummon Odenwaldista niin hellästi kulettavan rukkiiaan, niinkuin se olisi ollut vastasyntynyt lapsi, silloin tunsin elävästi mitä Freiligrath laulaa nähdessään laivaan-astuvia siirtolaisia:

Silmääni teist' en kääntää mä voi,
Kun kotimaasta lähдете.
Tää joukko näyttää kiirehtivän
Tavaraa laivaan sullomaan.

Miks' tyrskyyn aaloin haluatte
Suloisest' Neckarlaaksosta?
Schwarzwaldin hongat humisee,
Spessartiss' paimentorvi soi.

Tuoll' erämaassa kaukaisessa
Valtaapi kaipuu mielenne
Viel' nähdäksenne kotilaakson
Ja Saksan viljavainiot.

Se kuva teitä houkuttelee,
Siell' unissakin väikkyilee,
Ja kuten satu, muinoin kuultu,
Sielunne silmiss' uudistuu.

Siirtyminen Saksasta on epäilemättä *välttämätöntä*, osaksi asukasten liian suuren määrän, osaksi työttömyyden tähden, joka viimeksi mainittu seikka meidän rakkaassa isänmaassamme on käynyt kestäväksi yhteiskunnan taudiksi. Varmaankin moni meren tuolla puolen löytää, mitä kotimaa heille ei ole suonut – varman toimeentulon ja vielä enemmänkin. Milt'ei ihmeellistä on, kuinka perheet, jotka vuosikymmeniä vanhassa isänmaassaan turhaan ovat raataneet ja raastaneet, suhteellisesti lyhyessä ajassa ovat päässeet varakkaiksi uudessa maailmassa. Mutta surullista on kuitenkin, ett'ei vanha Saksan emämaa jaksa ravita lapsiansa. Surulliset, hyvinkin surulliset ovat useimmiten siirtymisen syyt, juutalaiset ja koronkiskoajat ovat näet, melkein aina siihen tehokkaammat vaikuttimet kuin katovuodet ja työnansion puute. Pimeä ja sumuinen on monenkin siirtolaisen tie uudessa maailmassa. Ja useapa siellä hukkuu teille tietämättömille, eikä kukaan vuodata kyyneliä heidän tähtensä, ei kukaan ojenna heille auttavaa kättä. Ei kenenkään pitäisi siirtyä Amerikkaan, jolla ei ole sivistystä, maailman tuntemista ja koetuksen kestänyttä kykyä, joll'ei heillä ole varmat paikat tiedossa ja taatut tuttavat tuolla puolen valtameren. Mutta ennen kaikkia pitäisi *nuoria, kauniinnäköisiä tyttöjä* varoitettaman siirtymästä, ell'ei tunneta mitkä varmat ja luotettavat henkilöt heitä perille päästyään tulee ohjaamaan ja johtamaan. Tässä ei ole tarpeen tarkemmin todistaa tätä väitettä, eikä se olisi sopivaakaan. Ken vähänkin tuntee Amerikan oloja, ymmärtää liiankin hyvin mitä tarkoitan. Minä säikähdin huomattessani "Elbe" – laivassa niin monta yksinäistä naista, jotka tahtoivat "koettaa onneaan" siellä vieraassa maassa. Että annoin heille monta vakavaa ystävällistä neuvoa, sitä en tarvinne sanoakaan.²

---

² Virkaveljien ja muiden kristittyjen, jotka kirjaani lukevat, sopisi ilmoittaa niille, joiden tietävät olevan aikeissa siirtyä, että Bremenissä evankeelinen jumalanpalvelus pidetään siirtolaisia varten ennen jokaisen höyrylaivan lähtöä, ja että siirtolaiset siinä

Aluksi olivat useimmat huolissaan vaan siitä kuinka merimatka kävisi, ja siihen huoleen olikin syytä, niinkuin kohta saamme nähdä. Rauhoittaakseni lukijoita, tahdon kuitenkin tässä jo mainita, että tämä "Elben" matka oli nopein, minkä mikään Lloydhöyrylaiva on tehnyt, ja että kaikki ne suuret ja pienet harmaa- ja vaaleanhiuksiset ihmiset, jotka 2 p: nä Elokuuta meidän kanssamme läksivät merille, terveisin ja raittiina astuivat maalle New-Yorkissa. (Apt. 27: 44).

Kun olen hyvä Bremeniläinen tekisi minun melkein mieli suunnitella "Elbe" – laivan kuvaa, ennenkuin lähdemme satamasta. Epäilemättä kuvailisin silloin yhtä kauniimpia höyrylaivoja, mikä milloinkaan on mertä kyntänyt. Mutta tämän tehtävän jätän muille siihen harjaantuneemmille kynille. Mutta ken tahtoo matkustaa Englantiin, hänen ei pitäisi kulkea ikävää tietä Blissingenin kautta, jolloin öiseen aikaan kuljetaan meren poikki eikä siis nähdä sitä ensinkään. Hänen pitäisi hyvänä saksalaisena käyttää *saksalaista* höyrylaivaa, ja mieluummin "Elbeä", jos niin sopii. Ei missään maailman ravintolassa lukijat voi elää hauskemmin. Hytit ovat, kuten luonnollista, enemmän somat kuin tilavat, mutta ne ovat, niinkuin kaikki mikä laivassa on, kiiltävän kirkkaat ja varustetut oivallisilla vuoteilla ja niin moninaisilla mukavuuksilla, että siellä tuntee olevansa hyvällä mielin – jos näet on tottunut merillä kulkemaan. Meritautista ei "Elbe'nkään" uhkea komeus voi varjella. Eräs metalliastia ja vielä enemmän pelastusvyö, jota ei puutu minkään vuoteen alta, ilmoittavat salaperäisesti ja kuitenkin kyllin selvästi että täällä eletään epävarmalla pohjalla. *Syömähuone* sohvineen ja istuimineen, maalauksineen ja veistoksineen, oivallisine pianiinoineen ja runsaine kirjakaappineen – puhumattakaan *naisten huoneesta* – loistaa ruhtinaallisessa ylellisyydessä. Mitä ravintoon tulee, niin sillä on yksi ainoa vika: se on liian uhkea ja vaarallinen kuolevaisille, jommoiset he ruumiinrakennukseltaan enimmiten ovat. Onneton se, joka tahtoo nähdä joka vadin pohjaa ja maistella kutakin ruokalajia! – Ihmeelliseltä tuntui minusta niinkään laivaväen osoittama erinomainen kohteliaisuus, katteista alkaen pienimpään kengänkiillottajaan saakka. Samaa sydämellistä ja totista ystävyyttä näin osoitettavan myöskin siirtolaisille väläkannella, eikä vähemmässä määrässä kuin kannen alla matkustajille. Ainoastaan jos ken käyttihe törkeästi, niin häntä hartevat merimiehet kursailematta kohtelivat.

Minulla oli suuri nautinto kerran saada kulkea jonkun verran matkaa *siirtolaisten* parissa. Kuinka usein olinkaan – lähdön edellisenä päivänä – saarnannut heille; kuinka usein olinkaan nähnyt heidän lämpimäin kyyneltensä vuotavan, kun minä, heidän viimeisessä jumalanpalveluksessaan kotimaassa, saatoin heidän mielensä palaamaan isänsä kotiin, siihen kirkkoon, jossa he olivat kastetut, ripille päästetyt ja vihityt – tuon vanhan lehmuksen luo, joka kasvaa tuvan ovella ja puron luo, joka solisee tuolla puutarhan takana. Kuinka usein olinkaan tuntenut sydämeni liikutetuksi heidän kanssansa veisatessani: "Rakkaasta kodostamme Nyt, Herra, matkustamme Sun armos varjossa; Siis ota huomaas meitä Ja vakaisia teitä Johdata siipeis suojassa!" – ja nyt oli laulu melkein tauota surusta ja nyhkytyksistä, kunnes Jumalan lohdullinen sana taas sai heidät rauhoittumaan ja tyyntymään, kun minä puhuin jostain tänkaltaisesta tekstistä: "Kuule minun rukoukseni, Herra, ja ota minun huutoni korviis, äläkä vaikene minun kyynelten tähden; sillä minä olen muukalainen sinun tykönäs ja vieras, niinkuin kaikki minun isäni" (Ps. 39: 13), tai kun pyysin heitä kääntymään kaikkivaltiaan Jesuksen puoleen, joka käy vetten päällä, – kun neuvoin heitä toivomaan ikuista kotia taivaallisessa isänmajassa, jonne kaikki Jumalan lapset iäksi kokoontuvat.

Sellaisten hartaushetkien loputtua meidän veljeskuntamme kauniissa rukoushuoneessa sain palkinnoksi monen kiitollisen kädenpuserruksen, ja usein kuulin minä tai muut virkaveljet, jotka toimittavat samaa jumalanpalvelusta, eron hetkenä: "Ah, herra pastori, rukoilkaa meidän edestämme." Mutta sen jälkeen he katosivat näkyvistä, eikä voitu nähdä kuinka heidän sitten kävi. Nyt sain kerran *matkustaa* heidän kanssansa. Ja sentähden kiiruhdin, saatuamme hyttimme järjestykseen, *väläkannelle* nähdäkseni kuinka rakkaat kansalaiseni siellä majailivat. Ei voi sanoa, että nuo

---

tilaisuudessa myöskin tapaavat Bremenin "*sisällisen lähetyksen*" asettaman asiamiehen, joka antaa hyviä ja varmoja neuvoja kaikille sekä myöskin luotettavia osotteita niille, jotka nousevat maalle Amerikassa.

mahdottoman suuret makuuhuoneet näyttivät järin kadehdittavilta. Suurenmoista ja mestarillisesti järjestettyä ilmavaihdoslaitosta tulee kiittää siitä että ilma oli jotenkin puhdas, mutta luonnollisesti on tila kovin niukka niin monelle ihmiselle ja kaikelle sille pienelle tarveskalulle, jota he kulettavat mukanaan. Vuoteet ovat järjestetyt pitkiin leveisiin, päällekkäin oleviin hyllyihin, jotenkin niinkuin rihkamakauppiaan puodin seinät. Kun kaikki nukkuvat, niin kaikki ovat herttaisia ja koko huone on soma sopusoinnun kuva. Mutta kun kaikki lukuisat lapset itkevät, kun meritautiset ähkiävät ja puhkivat niinkuin kuoleman kielissä olevat, "maksaisaan veroa Ahtolan väelle," – kun joku unissakävijä lähtee oudoille retkilleen – silloin en tahtoisi siellä olla. Koettelin saada puhetta aikaan ihmisten kanssa, mutta aluksi kiinnitti kaikkien huomion meri, joka juuri nyt alkoi näyttäytyä koko hirvittävässä komeudessaan.

Hyvänä perheenisänä läksin siis paikalleni, s.o. vaimoni ja lasteni luo.

Ja se olikin tarpeen, sillä kannella voi jo nähdä varsin nurkuvan näköisiä ihmisiä – lieveätä sanaa käyttäkseni. Mitä lähemmäksi tulimme Hollannin rannikkoa, sitä uhkaavammaksi kävivät vaahtopää-aallot. Räikeästi kirkuen kaartelivat kalalokit laivamme korkeita purjepuita, tuuli kiihtyi myrskyksi, ja aallot olivat niin korkeita, ett'en moisia tähän asti ole nähnyt paitsi maalauksissa, vaikka jo ennenkin olin monenlaisissa ilmoissa merillä liikkunut. – Suurenmoista oli nähdä mahtavan höyrylaivan taistelua rajusti riehuvien aaltojen kanssa. Tosin halkaisi ja polki rautainen hirviö ylpeät laineet, mutta ikäänkuin solvausta kostaaksensa vyöri halaistu aalto kuohuten, raivoten kannelle ja ryntäsi säälimättä siellä olevien ihmisjoukkojen keskelle. Ensin kohtasivat tosin ankarat aallot ainoastaan siirtolaisia alisella kannella, mutta vähitellen läheni kostea käsi meidän luoksemme, ja myrskyisen yön jälkeisenä aamuna näimme, että yksin laivan savupiiputkin olivat valkoisella suolakerroksella peitetyt. Surulliselta ilveilyltä näytti, kun sellainen halaistu aalto ukkosen pauhulla syöksi siirtolaisten joukkoihin nälkäisen pedon tavoin, joka kauheasti ulvoen karkaa lammaslaumaan. Nuoret miehet nauroivat ensi säikähdyksestä toinnuttuaan, puistelevat ja riemuitsivat; vaimot ja tytöt huusivat, käärivät huppuvaatteet ympärilleen, ja töytäsivät mikä minnekin turvaa etsimään; ukot näkivät mielipahakseen piippunsa sammuneena. Moni katseli surumielin hattuaan, jonka tuulen viima vei ulapalle. Ainoastaan ne, joita meritauti tuimimmin vaivasi, olivat niin välinpitämättömän näköiset ikäänkuin olisivat ajatelleet: "Hukkukoon laiva, hukkukoon koko maailma, se on yhdentekevä." Tämä vaiva on onneksi terveellinen tauti, eikä tavallisesti ole pitkälinen. Mutta Elokuun 2 päivän iltana oli surkuteltavain meritautisten luku sangen suuri, ja jo ennen kuin tuli pimeä, pötkivät kaikki kannen alle. Vihdoin täytyi meidän väistyä.

Yö oli sysimusta, ei yhtään tähteä tuikkinut ja sade virtaili pilvistä. Myrsky ja hyrskyvien aaltojen mylvinä, laivan rytinä ja kiikkuminen oli niin kauheata, että huolistuneet sielut olisivat voineet luulla paholaisen vihoviimeisiä vehkeitänsä yrittäneen. Mutta todellisuudessa kulki kaikki säännöllistä menoaan. Tätä eivät ne tietysti helposti voineet uskoa, joiden sydäntä viiltävää ähkinää vähä väliä kuulimme läheisistä hyteistä. Meilläkin oli sairaat tyttäreemme hoidettavina, ja siten tuntui yö suljettujen ikkunaluukkujen takana loppumattoman pitkältä. Sen kuluessa oli hyvä ajatella, kuinka sama Pohjanmeri, joka nyt ympärillämme myrskyili, aina muinaisten fenisiläisten ajoista asti oli tullut lukemattomien erinäisten laivojen kosteaksi haudaksi, ja kuinka tuhansien pelottomien merimiesten luut tämän kaikkein myrkyisimmän meren pohjalla odottavat kuolleista nousemisen aamua. Hyödyllistä meille kaikille oli epäilemättä, ett'emme sinä yönä aavistaneet asiaa mikä varsin kohta oli tuleva koko maailman tiedoksi, että, näet, "Mosel", "Elbe" – laivan kaunis sisko, joka muutaman päivän perästä kulki jälkiämme, surkeasti oli hukkuva Englannin rannikolla.

Kiitin hytissäni Jumalaa, ett'en ollut laivan katteini. Mieleni tuskastui ajatellessani sitä miestä, joka tänä myrskyisenä yönä seisoi komentosillallaan johtamassa laivaa, ja jonka oli vastattava niin monesta sadasta sielusta. Oi, mikä sanomaton hämmennys olisikaan syntynyt, jos jokin onnettomuus olisi meitä kohdannut tuona pimeänä, myrskyisenä yönä. Mitä olisikaan pelastusvyöt ja pelastusvenheet auttaneet tätä naisten, lasten ja vanhusten paljoutta? Iloitsin siitä, ett'en minä ollut vastuunalainen.

Mutta näitä miettiessäni kuulin äänen sanovan: Olethan sinäkin katteini samoin kuin mies tuolla komentosillallaan, eikä vähempi määrä sieluja ole sinulle uskottu. Eikö sinun kirkkosi – eikö seurakuntasi ole sinun laivasi – ? Eikö saarnastuolisi ole "siltasi" – ? Eikö sinun tule uhrata kaikki voimasi, vieläpä elämäsiikin saattaaksesi seurakuntalaisesi tämän pahan maailman syvyyksien, karien ja tyrskyjen läpi *satamaan*, ei New-Yorkiin, vaan taivaallisen maailman satamaan – ? Silloin valtasi minut kova tuska ja sydämen ahdistus – mutta en huoli lukijoille tunnustaa kaikkia mitä sinä yönä tunsin sydämessäni. Suokoon Jumala, että ne hyvät päätökset, jotka tein "Elben" hytissä toteutuisivat teoissani ja toimissani!

Yö oli pitkä, mutta päättyi viimeinkin. Ja kun se vihdoinkin oli päättynyt, niin se olikin *kokonaan* päättynyt; sillä nyt ei ainoastaan myrsky ollut asettunut, – ei, nyt koitti mitä ihanin päivä, jommoista ainoastaan merillä näkee. Verhottavana ja loistavan juhlallisena nousi aurinko merestä luoden vielä korkeille hyökylaineille ihmeellisen purppurahohteen. Nyt unohtuivat pian yön kärsimykset. Äkkiä vilisi kannella ihmisiä. Joukottain kömpi siirtolaisia maanalaisesta luolastansa tervehtimään taivaallista valoa. Kertomustensa mukaan olivat he yleensä paremmin nukkuneet kuin kannen-allamatkustajat. Näillä oli suuremmat mukavuudet, edellisillä paremmat unet. He olivat tottuneet vähempiin vaatimuksiin ja olivat sentähden onnellisemmat. Kuinka lieneekään ollut, nyt ainakin nauttivat vanhat ja nuoret taas "kunnan aterian". Kärsitty meritauti näytti vaan parantaneen ruokahalua ja ruoansulatuselimiä. Täytyy tunnustaa, että milt'en kadehtinut päivän pitkään nähdessäni minkä ruoan paljouden nämät rakkaat ihmiset suuhunsa söivät pohjoissaksalaisen Lloydtyhtiön kustannuksella, enkä ensinkään saata käsittää kuinka niin huokeista piletihinnoista on mahdollista antaa niin hyvää ja runsasta ravintoa. Useimmat siirtolaiset olivatkin sentähden varsin tyytyväiset ja moni vakuutti minulle ei koskaan eläissään syöneensä niin hyvää ruokaa kuin täällä "isä Lloydin luona."

Olimme siis kaikki erittäin tyytyväiset osaamme. Yleinen ilo kasvoi kasvamistaan sitä myöten kuin meri tyyntyi. Kello ei vielä ollut 8, kun lauluharrastava koulumestari Spessartista oli koonnut ympärilleen joukon poikia ja tyttöjä. Saksalaiset laulut kaikui milloin iloisesti milloin vienon surullisesti yli siintävien laineiden. Raajarikko mies, joka oivallisesti soitteli käsiharmonikkaa, toimitti orkesterin tehtävää. Enimmästi laulettiin kansanlauluja, kuitenkin ei ollut vastenmielistä, kun minä ehdotin ja aloitin: "Nyt kaikki Herraa kiittäkää" ja "Jumala ompi linnamme." Mutta sitten kaikui taasen: "Odenwaldiss' tammi kasvaa," "Läksi impi mataramaalle" j.n.e. Kyynel enti silmäni, kun laulajat lauloivat "ihanasta vieraasta maasta" ja sitten – ainakin parikymmentä kertaa toistivat toisintosäkeen: "*Mutta kodiks' se ei muutu.*" Yhä uudestaan alkoi joku ikäänkuin vaistomaisesti: "Mutta kodiks' se ei muutu," johon kaikki yhtyivät laulaen: "Mutta kodiks' se ei muutu." Se tunki läpi luiden ja lihain. Mutta Jumalan kiitos! Nämä unohtumattomat laulut ovat kotikuusten huminaa, joka ei milloinkaan voi kadota. Ja kaikkien saksalaisten kouluopettajien tulisi pitää pyhänä velvollisuutenaan painaa oppilaittensa muistiin ja sydämiin meidän ihanat sekä hengelliset että maalliset laulumme. Se olisi heille suuremmaksi hyödyksi, kuin hiukasen kemian, fysiikan ja laskennon tyrkyttäminen, jota he eivät voi sulattaa. Mutta, Jumala paratkoon, moni meidän kouluopettajistamme ei enää itse taida laulaa; he ovat liian "ylhäiset"; he ovat liian ylhäiset laulamaan, syystä että ovat liian ylhäiset uskomaan. Eteläsaksassa näyttää asiat tässä suhteessa olevan paremmalla kannalla kuin pohjoisessa. Vai ovatkohan badilaiset, hessiläiset, baijerilaiset ja schwabilaiset imeneet laulunsa ilmasta? Kuinka lieneekään, useimmilla laulajilla näytti olleen kokonainen laulukirja *muistissa*, ja ani harvat kopeloivat laulukirjaa *taskustaan*. Oi, kuinka rikkaat ovatkaan köyhät saksalaiset, niin kauan kuin pitävät runoarrettansa kunnialla ja säilyttävät sitä sydämissään! Kuinka lohdulliselta tuntuikaan ajatella, että nämä siirtolaiset veivät mukanaan kotimaan vanhat rakkaat laulut Pohjoisamerikan kaupunkien hälinään, yksinäisille aromaille ja aarniometsän uudisasutuksille. Ne ovat ikäänkuin kultainen vyö, joka heidät yhdistää isänmaahan. Niin kauan kuin nämä laulut elävät heidän sydämissään, he eivät ole kodistaan eksyneet, ja pimeätä kuolon yötä Mississippin tai Eriejärven rannoilla valaisee vielä vanha saksalainen virsi: "Oi veriin haavoitettu pää." Tähän

suuntaan pidin rakkaille laulajille, joiden luku jo oli noussut lähes pariin sataan, lyhyen esitelmän, jota kiitollisella mielellä kuunneltiin.

Ylimalkaan puhelimme Elokuun 3 päivänä moninaista keskenämme minä ja maanmieheni. Tulin taasen nyt – kuten useasti ennenkin, Bremenissä siirtolaisia kohdatessani – siihen vakuutukseen, että suuri osa siirtolaisia on parasta, ytimekkäintä kansaamme.

Taitava laatumaalaja, joka tahtois kuvata siirtolaisten elämää ja toimia, olisi täällä tavannut verrattoman rikkaat ja viehättävät ainekset. Ajateltakoon tätä kirjavaa paljoutta pukuja kaikista Saksanmaan ääristä! Täällä joukko ukkoja, jotka tupakoiden vakavasti pakinoivat entisiä ja nykyisiä asioita. Tuolla pieniä poikia ja tyttöjä, jotka ovat alkaneet perehtyä elämään merellä ja avojaloin hyppivät liukkaalla laivan kannella. Tuolla toisia, jotka halukkaasti kuuntelevat kertomuksia, joka ei minulle rauhaa antanut, ennenkuin minäkin sain kertomataitoani näyttää. Tuolla puoleksi piilossa mahdottoman suurten ilmatorvien takana nähdään nuorten äitien lapsiansa imettävän ja miesten liikuttavan kärsivällisesti tarjoovan heille selkänöjaa. Tuossa vanha mummo mytystään ottaa kotoa tuodun makkarapalasen, silmäili sitä syvästi huoaten ja – syö sen makeaan suuhun. Onpa täällä rakastavia pariakin, jotka toisensa ovat tavanneet vasta laivassa. Ihmeellisen pikaan ovat he toinen toiselleen lausuneet tuon "ikuisesti sitovan sanan." Merimatka suloisine joutenoloineen on – kuten jokainen ihmistuntija ymmärtäne – omansa lemmen liekkiä sytyttämään. Mutta valitettavasti lienee suuresti epäilyksen alaista, ovatko – kuten muuan merimies minulle vakuutti kaikki avioliitot jotka solmitaan merellä onnellisia.

Eräs avosydäminen amerikalainen antoi minun tietää, että minä, viaton pappi, asianymmärtävien, s.o. merimiesten mielestä olin todellinen syy eilispäivän myrskyyn, ja juuri sentähden että olin pappi. Hän oli edellisenä päivänä kuullut merimiesten sanovan: "Eipä ihmettä että ilma on niin tuimaa – onhan meillä pappi laivassa." Tämä on näetten puhetapa ja varsin yleinen taikausko merimiehissä. Epäilemättä on meidän pappien kiittäminen entistä virkaveljeämme Joonasta tästä pahansuovasta ja vihamielisestä katsantokannasta. Joonaan piti, kuten tietty – vaan ei tahtonut – olla parannuksensaarnaaja Ninivessä; hän pakeni Jehovaa ja läksi merille, ja meri nousi häntä vastaan, kunnes hän siihen syöstiin. (Lue Joonaan kirjan 1 luku.) Siitä kauheasta tapahtumasta on noin 2600 vuotta kulunut, ja yhä vieläkin täytyy pappien, saarnaajien ja profeetain kärsiä merimyrskyjä ja myrskyjä ja myrskyisiä meriä. Niin kauan elää muisto pappien synneistä. Niin katoamattoman vaikutuksen ne tekevät maailman ihmisiin. Niin vähän niitä unohdetaan maailmassa, jossa kaikki maa (kuninkaitten valtaistuimetkin) niin pian häviävät ja tyhjiin raukeavat.

Eikö totta, rakkaat virkaveljeni, tämä on vakava asia. Muutoin minua ei heitetty mereen, niinkuin ennen muinoin Joonas. Mutta minä en sitä pyytänykään. Niinkuin sanottu, meri tällä kertaa tyyntyi, vaatimatta pappia uhriksi, seurasipa vielä erinomaisen ihana päivä. Merkillistä kyllä nyt ei sanottu: "Ilma on niin kaunista, koska meillä on pappi laivassa". Enkä jäljestäpäinkään lukenut missään sanomalehdessä "Elben" tehneen matkansa niin nopeasti, sentähden että pappi oli laivassa. Surullista, surullista! Myrskyt ja sateet tuomme mukamme, mutta päiväpaiste tulee meidän ansiottamme. Tämä ei mitenkään ole – sen kaikki maailmantuntijat tietävät – ainoastaan kunniallisten merimiesten luuloa, vaan samaa luulee myöskin moni ymmärtäväinen ja hienosti sivistynyt henkilö, joka kuuluu mannermaan ylhäisiin seurapiireihin. – Mitä meidän, rakkaat virkaveljeni siihen tulee tehdä? *Älkäämme* taivaan tähden *tehkö mitään* siihen! Älkäämme ainakaan väkivallalla ruvetko todistamaan tätä luuloa vääräksi, sillä silloin pian sanottaisiin, että papit eivät kelpaa yhtään mihinkään, kun nyt voimme edes herättää myrskyä, joka usein on sangen terveellistä tämän maailman liikkumattomalle vedelle. Älkäämme siis tehkö mitään sen vastustamiseksi, vaan näyttäytykäämme vain maailmalle ihmisinä ja kristittyinä, kristusihmisinä, iankaikkisuuden ihmisinä, s.o. jos me *olemme* sellaisia, ja samallaisina maalla ja merillä, myrskyissä ja päiväpaisteissa – niin pääsemme siten vähitellen vapaiksi entisistä synneistä.

3. Englanti näkyvissä.

Näihin mietteisiin vaipuneena en huomannut, että meri ympärillämme oli niin täynnä laivoja, suurempia ja pienempiä, ett'en milloinkaan missään ole moista nähnyt. Purjelivat kyntivät valkoisten joutsenten näköisinä siintävää meren pintaa. Mutta voiton niistä veivät näöltään vähemmin viehättävät höyrylaivat, jotka kaikkia Euroopan kansakuntain lippuja kantaen suuntasivat kulkuaan idästä länteen ja lännestä itään. Me olimme, näet, aikoja sitten Englannin *kanavassa*, maailman enimmin käytetyssä merikulkuväylässä, ja minä ylpeilin siitä että meidän saksalainen "Elbe" – laivamme nopeammin kuin yksikään muu alus halkoili suolaisia laineita. Noin k: lo 10 tienoissa aamupuolella sanoin erälle laivan upsierille; "Mikä mahdolloman suuri purje se on, joka nousee aalloista tuolla pohjassa, ja joka hetki hetkeltä kasvamistaan kasvaa?" – "Niinpä niin" – kuului vastaus – "se on todella mahdolloman suuri purje, sillä se on 400 jalkaa korkea ja sitä sanotaan tavallisesti Doverin liitukallioksi!" – Siis oli Englannin rannikko näkyvissä! Aivan oikein, kohta näkyikin Doverin linnoitus, joka mustana ja uhkaavana kohosi yli valkoisen kallion, kohta näkyi viheriöitä, hymyileviä kukkuloita laidunmaineen ja karjalaumoineen, kohta näkyi itse kaupunki satamineen ja purjepuumetsineen.

Tämä oli siis Englanti! Ranskan rannikko häämöitti synkkänä ja pimeänä etelässä, mutta anglosaksien, keltien ja normannien maa näyttäytyi iloisimmassa auringonvalossa. Tämä oli hyvä enne, ja se toteutui, sen tahdon nyt jo ilmaista, tällä kertaa loistavasti. Elokuu v. 1882 oli Saksassa sadeaika, jonka vertaista meidän maassamme ani harvoin nähdään, mutta samaan aikaan oli meillä iloksemme etelä-Englannissa melkein yhtämittaa mitä herttaisinta ilmaa. Tämä oli sitä otollisempaa kun muuten syystä puhutaan Englannin *lyijyharmaasta* taivaasta. Näytti siltä kuin pilvet silloin eivät olisi päässeet kanavan poikki. Jos tämä ei seurannutkaan siitä, että eräs saksalainen pappi vietti vapaa-aikaansa Englannissa, niin oli se kumminkin hänelle iloksi, ja hän kiitti joka päivä Jumalaansa siitä. Nyt kiitin aluksi liikutetuin sydämin siitä, että minun oli suotu mitä en rohkeimmisakaan nuoruuden unelmissa aavistanut, että näet saisin käydä tässäkin maassa, jossa on niin paljon huomiota, mieltymystä herättävää. Tuntikausin ihailin ihanata rannikkoa, jossa yhä astui näkyviin uusia ja äkkäriarvaamattomia kauneuksia. Sinä hetkenä kangasti mielessäni tämän saarenon suurenmoinen historia, jota valtakuntaa ihmeellisesti suojelee meren hopeavyö ja äkkijyrkät lumivalkoiset kalliot paremmin kuin kaikki maailman insinöörit ja linnanrakentajat saattaisi sitä suojella. Kerroin lapsilleni uhkarohkeista skandinavialaisista viikingeistä, vanhoista angleista, sakseista ja normanneista, jotka muinaisina aikoina tuhoavilla sotarekillään valloittivat maan. Mutta minä kerroin heille myöskin voimallisista vihollisista, jotka ovat yrittäneet valloittaa Englannin kykenemättä sitä tehdä, kerroin Hispanian "voittamattomasta armadasta," jonka Jumalan ilma hävitti, ja Napoleon I: sen suuresta laivastosta, jonka urhoollisen amiraali Nelsonin kanuunat löi pirstaleiksi j.n.e.

Oi, kuinka runollista, kuinka lumoavaa, kuinka vapaata on elämä merellä! Kuinka siellä riemuitsee jokainen verentilkka uhkeassa nuoruuden innossa! Erittäin viehättävä on semmitenkin tämä matka suoraan Englannin lumivalkoista kalliorannikkoa kohti. Ja vielä ihanampi kuin auringon valossa on rannikko arvatenkin kun se kuutamon salaperäisessä taikavalossa lumivalkeana kohoaa tumman meren helmasta. Mutta me olimme täysin tyytyväiset auringonkin valoon.

Kello 5 jälkepuolenpäivän näimme *Portsmouth'in* ylpeine linnoituksineen (joiden kaikki tulikidat tähtäävät Ranskaa kohti) ja *Spithead'in* sataman mahtavine sotalaivoineen. Mutta etelässä näimme melkein kivenheiton matkalla meistä lumoavan ihanan *Wight*-saaren rohkeine kallioineen, etelämaisine kasvullisuuksineen, karjalaumoineen, jotka vetivät vertoja schweitsiläisille, ihmeellisen kauniine puineen. Tuo sievä amfiteaterin muotoon rakennettu kaupunki on *Cowes*-saaren pääsatama, ja uhkea linna tuolla puolen kaupunkia on *Osborne*, kuningatar Viktorian mielipaikka. Nytkin hän siellä asuu ja silmäilee epäilemättä tänä hetkenä merta. Ei sentähden että me tulemme "Elbe" – laivassa, vaan sentähden että nuoret rikkaat englantilaiset juuri tänään iltapäivänä hänen ja meidän nähden toimittavat *kilpapurjehdusta*, kuningattarelle suureksi kunniaksi ja meille vielä suuremmaksi huviksi. Unohtumaton näky oli nähdä soleat veneet, purjepuut täpötäynnä lumivalkeita purjeita nuolen nopeudella ilta-auringon hohtavassa valossa kiitävän ohi vihannan saaren. Meren rannalta ja lipuilla koristetuista, liikkumattomista höyrylaivoista katselee lukematon ihmispaljous

suuressa mielenjännityksessä iloista kilpailua, ja korkeilla riemuhuudoilla ja liehuvilla nenäliinoilla tervehditään jokaista saavutettua voittoa.

Mutta nyt oli meidän heittäminen rakkaan "Elbe" – laivamme hyvästi. Vähäpätöisen pieni höyrylaiva, joka jo Doverin kohdalla annetulla merkillä oli käsketty tänne, laski meidän laivamme rautaiseen laitaan. Lyhyt, sydämellinen hyvästiheitto vaan, ja me olimme pelkkien englantilaisten joukossa englantilaisella alueella, sillä pienoinen höyrylaiva oli englantilaisen seuran oma. Ystävälliset tullivirkamiehet tarkastivat meidän matkakapineemme, tai oikeammin sanoen he olivat tulleet sitä tekemään, ja näyttivätkin haluavan tutustua kapineisiimme. Mutta he uskoivat minun saksalaisia kasvojani ja klassillista englanninkielteni. En tosin vielä ollut tullut tietäneeksi mitkä englantilaiset sanat merkitsevät "tullinalainen" ja "matkalaukku". Mutta kun minä rohkeasti ja ujostelematta sanoin: "Nothing Zollpflichtiges is in the coffers",³ osoittivat he hymyilyllä ymmärtäneensä mitä tarkoitin. Right! Right! (oikein, oikein!) arvelivat nuo kunnan miehet, ja meidän laukukamme jäivät avaamatta. Ensimmäiset kielentaitoni kokeet olivat siis päättyneet onnellisesti, joka tuotti minulle hyvät tulevaisuuden toiveet.

"Elbe" jatkoi kulkuansa melkein rautatiejunan nopeudella länteenpäin. Meidän matkamme oli pohjaa kohti, Southamptoniin, ja me olimme mielissämme siitä että kuljettiin hitaammin – sileä merenlahti, joka metsäisine kukkuloineen ja soreine huviloineen nyt aukeni silmäimme eteen, näytti huutavan sivukulkeville: "Pysähtykää, pysähtykää, älkää kiiruhtako!" Mutta noin kello 7 tienoissa laskimme kuitenkin rantaan sotalaivojen ja kauppa-alusten keskellä. Pian olimme ravintolassa, joka tarjosi sellaista mukavuutta ja hupaista ylellisyyttä, jota tapaa ainoastaan Englannissa. Huoneet, käytävät, etehiset olivat pehmeiden mattojen peittämät – makuuhuoneissa tavattiin mitä parimmat kylpylaitokset ja kaikki mikä suinkin mukavuuteen ja virkistykseen kuuluu – ja kaiken tämän lisäksi tapasimme iloksemme pöydällä vielä suuren Raamatun. Ja seinällä tervehti meitä väripainoksella tehty raamatunlause kauniissa puitteissa, "*Mikä on ihminen, ettäs häntä muistat? eli ihmisen poika, ettäs häntä etsiskelet?*" Ps. 8. Oltiin kotona tuolla vieraassa maassa; oltiin metsien keskellä, vaikka kuulimmekin outoja ääniä joka haaralta. Jumalan sana on side, joka yhdistää kansat *yhdeksi* perheeksi.

---

³ Englantilaisen korvissa soi tämä lause samalla tapaa kuin seuraava lause suomalaisen korvissa: "Ei mitään tullpligtigt ole kofferteissa." Sucm. muist.

SILMÄNPISTÄVÄT KANSALLISET OMITUISUUDET

1. "En vaan Englantiin!"

"Lähden minne tahansa, mutta en vaan Englantiin!" tämä oli monen vuoden kuluessa ainainen vastaukseni, kun mikä usein tapahtui – kutsut tuli Englannista. Ja minä olen kuitenkin muuten ihminen, joka varsin kernaasti matkustan; ja ne jotka pyysivät minua Lontoossa käymään olivat ja ovat minun likeisiä ystäviäni, ja minä tiesin että heidän talonsa oli tarjoava minulle mitä hauskipaa kotia. Siitä asia ei rippunut. Mutta minulla oli voittamaton *ennakkoluulo Englantia vastaan*, sekä Englannin maata että kansaa vastaan. Suotakoon minun tässä suoraan ilmaista ja kertoa mitä minulla sydämessäni oli Englantia vastaan. Tätä en sano sentähden että muka minun yksityiset mielipiteeni mitään merkitsisivät; mutta en luule erehtyvänä, kun uskon, että lukemattomilla muilla saksalaisilla on samat epäilykset, samat ajatukset kuin minullakin. Mutta näiden lehtien tarkoitus on, sen tahdon heti mainita, saattaa rakkaita maanmiehiäni joukottain lähtemään poikki kanavan perinpohjin tutustuaksensa kansaan ja maahan. Sillä mitä minuun tulee, niin minun täytyy tunnustaa, että olen "perinpohjin kääntynyt". Kuten usein ennenkin elämässäni tuli minun, lyhytnäköisen ihmislapsen, oppia ett'en tiennyt mikä minulle oli hyödyllistä ja terveellistä. Kuten usein muutenkin elämässäni täytyi minun kiitollisuuden kyyneliä vuodattaen tunnustaa: "Herra Jumalani, minä kiitän sinua, että vastahakoisuudestani huolimatta olet tehnyt minulle, minkä tehnyt olet." Niin oli minun usein ennen käynyt, ja niin täytyy minun sanoa Englannin matkastanikin. Noudatin vihdoin englantilaisten veljiäni usein uudistettuja ystävällisiä kutsumuksia, koska pidin vääränä olla lähtemättä seposelälleen avatusta ovesta vieraasen kansaan ja maahan. Pidin *velvollisuutenani* tällä tavoin laajentaa henkistä näköpiiriäni ja tehdä jotain kehityksekseni. Mutta ajattelin, että Lontoosta, sen meluavasta hälinästä ja huminasta, palajaisin kotiin uupuneena, tylsänä, vieläpä ruseennettuna ja ärtyneenä. Ja nyt onkin käynyt ihan päinvastoin. Viiden viikon olo Alppien ylängöllä ei olisi saattanut enemmän virkistää väsynyttä ruumistani kuin viiden viikon oleskeleminen etelä-Englannissa. Mutta mitä henkisen näköpiirini laajentamiseen ja ajatusmaailmani suurentamiseen tulee, niin en milloinkaan ole matkaa tehnyt, joka läheskään olisi tuottanut minulle samaa hyötyä. Rückert sanoo jossakin:

Kun uuden kielen opit, henki vangittu
Vapautuu povessasi, mykäks' tuomittu,
Se toimens' alkaa omast' elinvoimastansa
Ja näköalat avaa uudet kokonansa.

Mitä suuri runoilija tässä aivan oikein sanoo jokaisesta uudesta *kielestä*, se pitää paikkansa vielä enemmän jokaisen uuden *kansan* suhteen, jota rakkaudella ja luottamuksella koetellaan oppia tuntemaan. Mutta se pitää paikkansa semmitenkin mitä Englannin kansaan tulee, niinkuin kohta saamme nähdä.

"Mutta sanokaa, mitä teillä oikeastaan oli Englantia vastaan?" – kuulen kysyttävän. No niin, juuret vastenmielisyyteeni ovat, niinkuin ajatustemme kaikki muutkin juuret, *lapsuuden ajasta* etsittävät. Kun olin noin 13 vuoden vanha, matkustin enoni kanssa Rein-virralla. Tapasimme ravintoloissa, höyrylaivoissa, vuorilla ja linnoissa suuret joukot englantilaisia. Useimmat heistä käyttäytyivät niin pöyhkeästi, niinkuin me muut emme olisi olleetkaan ihmisiä, ja esiintyivät kaikkialla niin kopeasti, niinkuin he olisivat itselleen vuokranneet tai ostaneet kaikki Reinin maakuntamme ihanuudet. Mutta enoni, kun tuskissani kerroin tämän havaintoni, sanoi halveksivasti: "sellaisia ovat nämä kylmäsydämiset, kalaveriset ihmiset joka paikassa, – härkämäisiä, niin että pois laidalta; minä en milloinkaan lähde majailemaan ravintolaan, jossa on englantilaisia".⁴ Tämä

---

⁴ Hiljan olen uskottomilta miehiltä kuullut, että monen englantilaisen, eikä suinkaan huonoimpien, on tapana tarkasti *välttää*

painui syvästi nuoreen sydämeeni, sillä enoni oli minun silmissäni maailmantuntija, johon tuli luottaa. Mieltäni katkeroitti se, että nämä muukalaiset käyttäytyivät meidän alueellamme, niinkuin he olisivat olleet sen haltiat, ynnä se että heitä useinkin niin kohdeltiin, koska heillä aina oli kultarahat käsissä.

Myöhemmiltä matkoiltani opin tosin tuntemaan useita erittäin herttaisia englantilaisia; mutta ylimalkaan vakaantui kumminkin ensimmäinen mielipiteeni, semmitenkin kun se jo oli käynyt ennakkoluuloksi. Ylipään näkyivät kuitenkin kaikki Albionin pojat kaikkialla olevan samankaltaiset, tapasi heidät sitten Grindelwaldin jäätiköillä, Parisin bulevardeilla tai Wienin Praterilla, Kölnin tuomiokirkossa tai briilin terassilla Dresdenissä. Sekään seikka, että lukuisat englantilaiset, jotka asuvat keskuudessamme täällä Bremenissä, ovat käyneet sydämelleni rakkaiksi, ei voinut ajatustani järkähyttää. Pidin sitä onnellisena sattumana, ja muuten olivat nämä melkein kaikki herttaisia kristittyjä, niin ett'ei siis heistä voitu mitään päättää kansasta kokonaisuudessaan.

Vanhemmaksi tultuani kuulin myöskin paljon puhuttavan englantilaisten politiikista. Sitä ei liioin kehattu, vaan moitittiin melkein kaikkialla mitä halvimmaksi ja itsekkäisimmäksi kauppiaspolitiikiksi kaikkia ihanteita vailla. Se häpäisevä sota, jonka kautta "kristityt" englantilaiset pakanallisille kiinalaisille tyrkyttivät ihmissyöpää, kansojatuhoavaa opiumia, täytti sydämeni oikeutetulla, pyhällä kauhulla. Kuin hinduit ryhtyivät kapinaan englantilaisia hallitsioitansa vastaan, harrastin niinikään kiihkeästi pakanoiden asiaa näitä kristittyjä vastaan. Minun silmissäni oli pelkkää ulkokullaisuutta, kun luin, että englantilaiset suurella innolla ja suurilla kustannuksilla tahtoivat saattaa evankeliumia samalle kansalle, jota he hallitustavallaan niin julmasti kohtelivat. En vielä tänäkään päivänä suuresti ihaile englantilaisten politiikkaa, mutta ennen en tullut ajatelleeksi, että työskenteliät lähetystoimen alalla ja politiikin määräjät ovat eri henkilöjä; en tullut ajatelleeksi, että, jos kaikkien kansojen ulkomaan politiikka punnitaan Jumalan sanan tai vaikkapa omantunnon vaa'alla, ei yhdenkään kansan politiikki kestäisi. Haijinfilosofia (itseäni olen likinnä) on ylimalkaan valtiomiesten politiikin määrääjänä, kuulukoot mihinkä kansaan tahansa.

Mitä edelleen kuulin ja luin englantilaisten *kirkollisesta ja kristillisestä* elämästä, oli myöskin minulle ainoastaan osaksi mieleen. Tosin herätti minussa johonkin määrin kunnioitusta heidän pyhänpäivänviettonsa; mutta puritaanilainen yksipuolisuus tuntui siinä taas loukkaavalta. Suuremoinen lähetystoimi ja alttiiksiantaumus ihmisyiden ja Jumalan valtakunnan hyväksi teki minuun yleensä valtaavan vaikutuksen. Mutta tämäkin ihailu väheni suuressa määrin, kun näin, kuinka yksipuolisesti ja moittivasti englantilaiset kristityt tuomitsevat meidän mannermaalaisten ja semmitenkin meidän saksalaisten kirkollisia olojamme. Aivan moni puhuu niistä, niinkuin vallitsisi täällä pakanallisuus, jota huonosti voidaan peittää, ja niinkuin muka oikea evankeliumin saarna vasta täällä oli alotettava, ja tietysti englantilaisten toimesta. Törkeällä ja loukkaavalla tavalla vähääkään ymmärtämättä saksalaista luonnetta ja sen omituisuutta ovatkin muutamat englantilaiset kristityt siellä täällä Saksassa yrittäneet kääntää näitä "pakanoita". Koska meillä ei ole tuota ankaraa pyhäpäivänviettoa, koska vapaampi tuuli puhaltaa meidän yliopistoissamme, koska sentähden monikin kirkkomme papeista on uskottomuuden miehiä; – koska lukemattoman monet saksalaiset rohkeasti ja ivallisesti herjaavat ja pilkkaavat kaikkea mikä on kirkollista ja kristillistä (jota englantilaiset eivät niin helposti tee); – koska saksalaiset sanomalehdet yleensä ovat enemmän kirkollisvihollisia kuin englantilaiset; – koska ennen kaikkea kristillisuus Saksanmaassa ei kannaa samaa pukua ja asua kuin tuolla puolen kanavan, – niin nuo hyväntahtoiset mutta yksinkertaiset ihmiset eivät saata huomata sitä alkuperäistä, ytimekästä hengellistä elämää, joka kaikesta yllä sanotusta huolimatta on meidän saksankansamme ilon syynä. *Uskonnollisesta elämästä Englannissa* olin tosin lukenut paljon ylistystä, ja kadehdittavalta näyttikin minusta siellä vallitseva yleinen kirkollisuus. Mutta jäykkiin muotoihin kangistunut valtiokirkko tuntui minusta liian lain-alaiselta, ja lukemattomien independenttien teot ja toimet muistuttivat minusta liiksi koneistoa ja tehdasta.

Tämä kaikki painoi raskaasti mieltäni. Edelleen oli minut huolestuttanut kertomukset *seuraelämän jäykistä tavoista ja muodoista* kanavan toisella puolen. Vaan kun nauttii vapaa-aikaa, niin on ensimmäinen virkistykseen ehto, että voi liikkua hiukan vapaasti. Mutta minulle oli julistettu: "Ken ei käytä meistä ja kahvelia ihan sillä tavoin kuin herrat englantilaiset pitävät sopivana, häntä pidetään auttamattomasti raakana muukalaisena, olkoon hänellä muuten vaikka kaikki ylienkelin tavat", ja sen lisäksi: "Aina kun sikarin poltat, täytyy sinun pahantekijän tavoin paeta kellarikerrokseen tai romuhuoneen viiheeseen sopukkaan; jos taas juot lasin olutta tai viiniä, niin ole varma siitä, että joku kiihkeä raittiusmies tai absolutisti jo katselee sinua argussilmin ja farisealaisesti päättään pudistaen tekee ristinmerkin sinun tähtesi." – Mutta erityisenä esteenä oli mielestäni puuttuva *kielentaitoni*. Mitä ei tunne, sitä ei voi rakastaa. Minä en rakastanut englanninkieltä (en voi nytkään sanoa, että se minusta on kaunista). Minusta tuntui tarpeettomalta oppia sitä kieltä, joka oikeastaan on kauhea sekasotko kaikenkaltaisista kielistä. Ääntäminen ainoastaan oli minusta siinä omituista, mutta sanavarasto on lainattu melkein kaikista muista kielistä. Mutta englannin kielen omituista ääntämistä kaikkine nenä- ja kurkkuäänineen en voinut kärsiä. Pilkkakirves Heikki Heine sanoo siitä: "Ota muutamia sanoja suuhusi, kääntele niitä siinä pari kertaa pitkin ja poikki, sylkäre ne sitten suustasi – se se on englannin kieltä." Tämä kuuluu häijylle, ja häijysti sanottu se onkin; mutta rahtunen sievää siinä sittenkin on. Tätä rahtusta käytin kauan tietämättömyyteni vanhurskauttamiseksi ja pyhittämiseksi. Mutta kuka voi oppia tuntemaan jotakin kansaa ja maata kieltä taitamatta? Mitä minun siis tuli tehdä? Minun täytyi vanhoilla päivilläni vielä kerran alkaa aakkosista englannin kieltä oppiakseni. Tämä oli vaikea tehtävä. Mutta kun siihen voin käyttää varsin vähän aikaa, kun lisäksi en ensinkään voi omistaa itselleni "kielimiehen" nimeä, niin edistyin, opettajani erinomaisesta taidosta ja kärsivällisyydestä huolimatta, tuiki vähän. Kuten pelonalainen sotilas läksin taisteluun. Tieto ett'ei mitään ymmärrä tai ainoastaan puoleksi ymmärtää mitä sanotaan, että joka paikassa tulee ymmärretyksi ainoastaan puoleksi tai kokonaan väärinymmärretyksi, vaikuttaa sen että tuntee itsensä voimattomaksi, nöyryytetyksi ja epävarmaksi, ja käypipä pian sellaisissa oloissa luulevaksi ja ärtyneeksi. Pääsee pian tyhmien kirjoihin muitten, vieläpä omissakin silmissään, kun ei taida puhua eikä kuulla. Mutta kukapa – paitsi mahdollisesti se, joka todella on viisas – tahtoo pitää itseään tuhmana? Kuvittelin siis mielessäni itseäni kaikkialla syrjäytetyksi, ihmisten säälin- vieläpä naurunkin-alaiseksi, ja tuskallinen huoli ja kalvava kaiho täytti tätä ajattellessani mieleni. – Kaikkien muiden onnettomuuksien lisäksi tuli vielä yksi. Ensimmäinen englanninkielinen kirja minkä luin, ja vieläpä vähää ennen lähtöäni, herätti eloon kaiken vanhan ja uuden vihani, kaiken vanhan ja uuden vastenmielisyyteni Englantia vastaan. Kirja oli nimeltään "German Home Life" (Perhe-elämä Saksassa). Kirjan tekijä on muuan "ylhäinen" ja nerokas englannitar. Hän on, kuten itse sanoo, seitsemän vuotta elänyt Saksassa, ja olisi siis voinut jotain nähdä ja oppia. Mutta kirjallansa tekijä todistaa, että hienosti sivistynyt englannitar voi seitsemän vuotta elää toisen kansan keskuudessa tajuamatta sen luonnetta ja omituisuutta sen vertaa, kuin sivistymätön saksalainen ymmärtäisi englannin kansaa elettyänsä seitsemän kuukautta Kentissä tai Wales'issa. Puheena oleva naiskirjailija todistaa kirjallansa, että hänessä, niin nerokas ja terävä kun onkin, on eräs vika, joka valitettavasti löytyy lukemattomissa hänen kansalaisissaan. Englantilaisilta puuttuu yleensä nuortetta, kykyä rakkaudella tutustumaan toisen kansan omituisuuksiin. Ja tämä puute on yhteydessä puuttuvan nöyryyden ja liiallisen itseensä tyytymisen kanssa. Useimpiin englantilaisiin näyttää syvästi juurtuneen vakuutus, että *Englanti on kaiken mitta*, että kaikkea siis täytyy mitata englantilaisella mitalla, että kaikki mikä englantilaista on, laatuansa on parasta ja etevintä, niin ett'ei mitään kiistää siitä tai mitään vertailua saata kysymykseenkään tulla. Seuraus tästä yksipuolisuudesta on, että he vallan hyvin pystyvät tajuamaan toisen kansan vikoja ja puutteita, mutta eivät ensinkään sen hyviä puolia. Tästä katsantotavasta saapi myöskin englantilaisten "taipumaton itsepäisyys" selityksensä, ja siinäpä juuri on yksi pää-syistä siihen vastenmieliseen vaikutukseen, jonka he tekevät muihin. "German Home Life" – nimiseen kirjaan palataksemme, sävyisimmätkin saksalaiset (joihin minä valitettavasti en voi itseäni lukea!) tuntisivat verensä kiehuvan, kun esim. lukevat, että sukanneulos

ja hapankaali estävät Saksan naista kaikista aatteellisista pyrinnoista – että melkein kaikki miehet juoksentelevät kirjavissa virkapuvuissaan ja viettävät paraan osan päiväänsä ravintoloissa – että sopusoinnun ja kauneuden aisti saksalaisissa kodeissa loistaa ainoastaan poissaolollaan – mutta jo riittää ja hyvinkin riittää! Ja sellaista kirjaa ostetaan Englannissa kilvan ja se vahvistaa noitten jalojen saarelaisten luuloa, että he ovat ihmisistä parhaat. Vaan minä tunsin tätä kirjaa lukiessani pakanallisen halun kastaa kynäni sappeen, jos joskus jotain Englannista kirjoittaisin. Ja nyt täytän kumminkin rauhallista mustetta, sillä olen:

2. Hauskasti pettynyt odotuksissani.

Vastenmielisyyteni Englantia kohtaan on nyt kokonaan hävinnyt; mitäpä sanonkaan: "nyt" – Tuskin olin ollut *kahdeksan päivää Englannissa*, kun koko sotaisen sotainen intoni oli mennyt menojaan. Sillä suurta *kunnioitusta* herätti minussa tämä vapaa ja voimakas kansa, ja – minun *sydämeni* veti minut näiden ihmisten puoleen, jotka liikkuvat ympärilläni, ja olo heidän keskuudessaan tuntui hauskalle, turvalliselle ja tutulle. Voisihan olla mahdollista, että minua liian hyvästi kohdeltiin, että sen kautta olen ikäänkuin lahjottu. Englannin muuten niin pahassa huudossa oleva taivas hymyili meitä vastaan melkein koko viisiviikkoisena sielläolo-aikanamme. Ne olosuhteet, joissa elin, olivat vielä niin mieluisat ja vapaat kuin suinkin mahdollista. Ne monet saksalaiset ja harvat englantilaiset, joiden kanssa minä *liikemmin* tutustuin, olivat erinomaisen miellyttäviä ihmisiä. Minulle onkin kerrottu, että *etelä-Englannissa*, jonka minä ainoastaan olen oppinut tuntemaan, asuu herttaisimmat, älykkäimmät ja kunnollisimmat kaikeista britteistä. Olkoon niin; minä puhun siis ainoastaan etelä-Englannista, ja puhun ylipäättään vaatimattomasti ainoastaan siitä minkä *vaikutuksen* sikäläiset olot minuun ovat tehneet. Mutta minulla oli onneksi käytettävänäni, paitsi kahta hyvää silmääni, luotettavia ja kokeneita oppaita ja kielenkääntäjiä, jotka hyväntahtoisesti minulle soivat arvokasta apuansa, milloin vaan mieleni teki. Nämä ynnä muut ovat täydentäneet, kartuttaneet ja vahvistaneet huomioni, ja hyviä kirjoja Englannin oloista olen käyttänyt laajentaakseni näin hankittua tietomäärääni.

"Mutta jokohan teistä todellakin on tullut oikea englantilainen, joka näkee kaikki ruusuhohteessa?" kuulen sanottavan ja kysyttävän. Vastaukseni on: ei mitenkään! Minun Saksanmaani ei milloinkaan ole ollut minulle rakkaampi kuin nyt. Huomasin myöskin että moni ennakkoluuloistani ei suinkaan ollut perätön, mutta että toiset sitä vastoin olivat aivan perättömät. *Sellaisia* ihmisiä esim., jotka nauroivat minua tai kärsimättöminä kääntyivät minuun selin hirveitten kielivirheitten tähden, en ensinkään tavannut. Sekä keskellä jättiläiskaupungin Lontoon hälinää, että Richmond'in ja Windsor'in rauhallisilla kukkuloilla, – sekä lumoavan ihanassa Wight saarella, että runottarien vanhassa kaupungissa Oxfordissa, sekä suurissa merikaupungeissa ja kylpypaikoissa, Southampton'issa, Portsmouth'issa, Brighton'issa ja Eastbournessa, että niissä somissa ja hiljaisissa kylissä, jotka näimme satunnaisen kotimme Bromleyn läheisyydessä, – aina ja kaikkialla kohdeltiin minua herttaisen ystävällisesti, ja nähtävästi juuri *sentähden* että olin muukalainen. Tosin Englannissa ei tapaa sitä puheliasta kohteliaisuutta, joka on Parisin ja Dresdenin asukkaille omituinen. Englantilainen on varsin niukka sanoistaan, vaikka nämä itsestään jo ovat kylläkin lyhyet; mutta aina annettiin monta selvää sanaa, käytännöllistä viittausta ja sydämellistä silmäystä, kun kulloinkin tarvitsi. Rautatie- ja poliisivirkamiehet olivat minusta ihka ihmeteltävät liikuttavan, väsymättömän palvelemishalunsa kautta; – mutta eteenpäin kiiruhtavat cityn herratkin osoittivat ylimalkaan kohtelussaan veljellisyyttä. "Punasen Bedecker'in"⁵ varoitusta, ett'ei pidä kysyä neuvoa muilta kuin poliisimiehiltä tai myymälänomistajilta en siis ensinkään noudattanut. Eikä minua kuitenkaan kertaakaan petetty eikä minulta mitään varastettu, ei maan päällä eikä alla. – *Pitää siis tutustua englantilaisiin heidän omalla alueellaan, jolloin huomaa heidät herttaisiksi, joll'ei itse ole herttaisuuden vastakohta.* Muista heikkouksista ja pahoista tavoista, joita ennen olemme maininneet, on sitä vastoin vaikeampi heitä vapauttaa. Mutta jos näitä vikoja tarkastaa

---

⁵ Tarkoittaa Bedecker'in kirjoittamaa, mitä yleisimmin käytettyä, punaisiin kansiin sidottua matkustusopasta. Suom. muist.

heidän valtiollisten ja yhteiskunnallisten olojensa vaikuttamina, niin ne näyttäytyvät aivan toisessa valossa. Mikä kaukaa katsottuna näyttää pelkältä hulluudelta ja ulkokultaisuudelta, näyttäytyy likeltä katsottaessa todellisten hyvien puolien luonnolliseksi *varjoksi*, niinkuin sanotaankin, että joka hyveellä on seuraajana vikansa, sen muka varjo (vika, Jumalan kiitos, kumminkin koskee ainoastaan elämää maan päällä, vaan ei taivasta). Tässä tarkoituksessa tahdon niin suurella oikeudella ja hengellisellä vapaudella, kuin syntiselle Aatamin lapselle on mahdollista, hieman valaista elämän eri aloja. Elämän Lontoon kaduilla, englantilaisten pyhäpäivänvieton, kaikenkaltaiset kirkolliset kokoukset, pelastusarmeija, raittius- ja kohtuullisuuspyrinnöt, paheiden pesät Lontoossa ja pelastavat kädet tässä Sodomassa j.n.e. j.n.e. tahdomme esittää silmiemme eteen; lopuksi mielimme vakavasti tutkia mitä meillä saksalaisilla kristityillä täällä on opittavaa.

Mutta sitä ennen sallittakoon minun mainita pari sanaa englantilaisten huomattavimmista kansallisista omituisuuksista. Maanpiirin kansakunnat syyttävät heitä, kuten tiedämme, että he liiaksi tuntevat oman arvonsa, ovat ylenmäärin tyytyväiset omaan itseensä, rajattomasti ihailevat omia hyviä puoliaan. Tämä syytös ei saatakaan olla perätön, ja englannin kansan täytyy omaksi ja maailman hyväksi tehdä perinpohjaista parannusta tästä synnistä. *Ystävällisinkin* muukalainen, joka matkustaa Englannissa, on johonkin määrin yhtyvä tähän syytökseen. Mutta englantilaisella alueella on hän myöskin oppiva paljoo paremmin arvostelemaan tätä itsetuntoa. Lontoon pörssin ovelle on luettavana ihana raamatunlause: "Maa on Herran ja kaikki mitä siinä on." Albert prinssi, kuningattaren puoliso, on itse valinnut tämän kirjoituksen, ja se on hänen uskonnolliselle aistillensa ja tunnollensa kunniaksi. Mutta muuan ranskalainen kirjevaihtaja, joka pörssin avausjuhlaaksi oli tullut poikki kanavan, kirjoitti kovin närkästyneenä pariisilaiseen sanomalehteensä: "Niin uhkaylpeät ovat nämä englantilaiset, että he julkeavat kirjoittaa pörssin ovelle: 'Koko maa on Lordin.'" Tämä juttu kiersi tietysti hyvänä makupalana koko ranskalaisessa sanomalehdistössä, – mikä seikka loistavasti todistaa ranskalaisten pintapuolisuudesta ja raamatuntuntemista, Kuitenkin oli ranskalainen kaikessa tietämättömydessään osoittanut suurempaa viisautta kuin hänellä todella oli. Hän lienee avausjuhlassa tullut huomanneeksi tuota lordien pöyhkeää itsetietoisuutta olevansa maailman hallitsijat. Ei näytä sattumukselta että aivan sama englantilainen sana "Lord" merkitsee 1) korkeinta olentoa, taivaan ja maan luojaa ja hallitsijaa ja 2) englantilaista ylimystä, englannin maailmanvallan kannattajaa ja edusmiestä. Niin hurskas kun hän onkin, on englantilaisen olennessa jotain, joka ilmaisee: "Maa on lordien; me olemme maailman kuninkaat: sen me olemme, emme sillä tavoin, kuin yksinkertainen saksalainen runoilija laulaa; 'ilon kautta'; sen me olemme penny'n, shilling'in ja pund'in kautta, joita meillä on lukemattomin määrin, – sen me olemme edelleen laivastomme kautta, kulttuurimme, teollisuutemme ja yhteiskunnallisten laitostemme kautta. Me olemme maailman hallitsijat". – Ja kukapa tahtoisikaan kieltää, ett'ei näiden 30 miljoonan brittein vaikutus maanpiirillä ulkopuolella Euroopaa ole suurempi kuin kaikkien muiden kansakuntain yhteenlaskettuna. Missä on se paikka maailmassa, jossa heillä ei ole siirtokuntiaan ja linnoituksiaan? Äärettömän rikas ja hedelmällinen Intia on heidän valtikkansa alaisena, ja vielä suurempi Kiinan maa ei voi liikahtaa vastoin heidän tahtoansa. Sekä Hyvän Toivon niemellä että Afrikan kulta- ja orjarannikolla ovat he tehneet mustat ja ruskeat hirmuvaltiaat käskynsäalalaisiksi, ja nyt laskevat he parast'aikaa raskaan kätensä pyramiidien maalle, maailman ikivanhaan vilja-aittaaan. Herkuleen patsaiden juurelle ovat he istuttaneet kanuunansa ja vanha friisiläinen saari Helgoland aivan lähellä Saksan rannikkoa on heidän vlassaan. Malta ja Kypron saari on heidän linnoituksinaan, joiden kautta he hallitsevat Välimertä ja Austraalian saarilla tyyneessä valtameressä liehuu heidän lippunsa. Meret saarineen ovat englantilaisten hallussa, ja omassa ihanassa saarensaan istuvat he turvallisina niinkuin Abrahamin helmassa eivätkä ole vuosisatoihin nähneet vihollista maassansa. Heidän kätensä on mukana kaikkialla ja kaikessa, mikä tapahtuu vaan päällä, ja heidän rikkautensa on kasvanut äärettömän suureksi. Mikä maailman on, se on Englannin; siltä tuntuu, kun siinä maassa matkustaa. Kaikki on parasta laatua, linnat ja kirkot,

puistot ja taidekokoelmat, kaikki kilvan kiittää maan rikkautta. Mutta rikkaus on valta, niin kauan kuin elämme tässä maailman aikakaudessa.⁶

Englantilaiset ylpeilevät *suuresta vapaudestaan*, ja mikä tärkeämpää on, – he ymmärtävät myöskin sitä käyttöä. Jokainen joka tarkastaa englantilaisten elämää, on epäilemättä huomaama, miten tyvenesti, miten varmasti englantilaiset, sekä alhaiset että ylhäiset esiintyvät kaikkialla ja kaikissa elämän oloissa. Hämmäntymättä hän kulkee tiensä, missä tahansa liikkuneekin; hän tietää aina mitä hänen on tehtävä, mitä tekemättä jätettävä. Me saksalaiset olemme varsin monella alalla tottuneet tylsentävään ja valitettavaan holhunalaisuuteen ja uskallamme tuskin itse tarttua rautatievaunun käsikahvaan: Englannissa jätetään tuhannessa tapauksessa yksityisten mielivaltaan asiat, jotka meillä "viran puolesta" annetulla julistuksella on ankarasti kielletty. Englannissa kaikki on luvallista päitse sitä mikä nimenomaan on kielletty, ja varsin vähän siellä onkin kielletty. Saamme alempana useampia syitä kummastella tässä suhteessa vallitsevaa ihmeellistä vapautta. Lakia kunnioittaa englantilainen vastustamattomana valtana. Hän ei pidä sitä vieraana ikeenä, vaan oikeutena ja järjestyksenä, jonka hän itse on määrännyt. Tästä seuraakin, että englantilaiset ovat peräti ystävällisellä kannalla hiljaisempien ja alhaisempien lain vartiain kanssa. Meillä on virkamiehissä alimmasta poliisipalvelijasta alkaen aina yläilmoihin asti jotenkin usein jonkun verran niin sanottua "Schnurrbärtige Feldwebelmanier" (viiksiniekka vältväpelin tapaa). Sen he lienevät oppineet sotaväessä palvellessaan tai virkavaltaisuuden koulussa. Mitä ikävimpiä yhteiskunnallisia onnettomuuksia onkin sentähden meillä se, että kansa yleiseen on ikäänkuin sotatilassa virkamiehiä ja lakia vastaan, ett'ei heretä arvostelemasta kaikkia hallituksen toimia; – tässä tulee muuten huomauttaa, että eräät saksalaiset jatkaisivat arvostelemisiaan, jos heitä hallitsisivat englantilaiset, tai vaikkapa vielä taivaan enkelitkin. Meidän kansalaisemme eivät luullakseni voisi sietää sitä vapautta, jota englantilaiset nauttivat. Heitä se ei näy haittaavan. Kristallipalatsin puistossa näin – silloin toimitettiin suuret ilotulitukset Cetewayon kunniaksi – kuusikymmentä tuhatta ihmistä koolla. Mutta vaikka siinä mustina virtoina tulvaili ihmistä pitkin ja poikki, ei missään näkynyt pienintäkään häiritsevää kohtausta. Parvittain kulki nuorisoa laulaen kristallipalatsin halki, toiset tanssivat palatsin terassilla tai sievällä nurmikolla, mutta ei mitään meluavaa ääntä kuulunut. Jokainen koki käyttäytyä gentleman'in (herrasmiehen) tavoin, ja kaikki oli niin rauhallista, että poliiseilla oli oikea juhlapäivä.

Mitä erittäin poliiseihin tulee, joita Lontoossa kohtaa joka askeleella, niin he herättivät suurinta ihailuani, olivatpa viedä sydämenikin. Niinkuin urhoolliset katteinit myrskystä ja hyrskyävistä aalloista välittämättä seisovat komentosillalla ja jakelevat käskyjään, niin seisovat poliisitkin paikallaan katukulmissa tähtiä aaltoilevaa, hyörivää Lontoonelämää, keskellä ihmisten, hevosten ja vaunujen hurjaa hälinää. He hallitsivat kaikki järkähtämättömän rauhallisina, mutta ainoastaan viittauksilla, sanaakaan virkkamatta; herjaussanoja ei lainkaan kuulunut. Jos ajopelit jossain paikassa olivat särkeytyneet ja vaunuvirta joutui peljättävään häiriöön, niin he viittasivat vaan kädellään niin ja niin ja niin; kaikki odottivat kärsivällisesti arvelematta, ja siten päästiin pikemmiten taas liikkeelle. Sen ohessa liikenä poliiseilta aikaa vastaamaan kaikenkaltaisiin heille tehtyihin kysymyksiin, ja minäkin usein heitä kysymyksilläni vaivasin. Kohteliaimmalla tavalla seurasivat he huolestuneita naisia kadun toiselta puolelta toiselle ja kantoivat käsivarsillaan äidillisellä hellyydellä itkeviä lapsia poikki kadun.

Sanalla sanoen minusta tuntui kaikkialla Englannissa että ihmiset vähemmälläkin koulutiedoilla liikkuvat vapaammin, varmemmin ja itsenäisemmin kuin meillä. Näin kaikkialla kansakunnan, jonka povessa alkuperäistä luonnonvoimaa piilee runsaasti – näin kansakunnan, joka vielä suurella määrällä on verestä, käyttämätöntä voimaa. Ja tämä ei koske vähimmin *ruumiilliselta puolta*. Näkee tavattoman monta kaunista ja voimakasta ihmistä, eikä sitä sovikaan ihmetellä, kun tietää, minkä

⁶ Tässä ja seuraavilla sivuilla puhutaan ainoastaan Englannista sellaisenaan kuin se ensi katsannolta näyttää. Tiedän vallan hyvin, että kauhea kurjuus piilee tuon ruusuisen ulkokuoren alla; ett'ei säätyeroitus missään kristityssä maassa ole niin jyrkkä ja turmiollinen kuin täällä; että varallisuus ja maatilukset ovat suhteellisesti harvojen kansalaisten käsissä; että miljoonat ihmiset elävät barbarilaisessa raakuuden- ja pakanallisessa tietämättömyyden-tilassa. Näihin asioihin palaamme, kun käymme "Lontoon paheiden pesissä".

arvoisena englantilaiset pitävät järjestystä ruumiinhoitoa. Mitä ruoanvalmistukseen tulee, niin minä en tosin voinut siihen suostua; mutta itse asianomaiset näyttivät siitä voivan oivallisesti. Kaikissa tapauksissa voivat saksalaiset englantilaisista oppia, kuinka ruumiin terveyttä on hoitaminen. Kaikkialla kohtaa ratsumiehiä ja ratsastavia naisia, myöhemmin aikoina myöskin pikajalalla ajajia, mikä kulkuneuvo saattaa olla hyvinkin terveellinen, vaikka se näyttää hieman lapselliselta kun vanhat ihmiset sitä käyttävät. Virroilla, järvillä, merenlahdilla vilisee veneitä, joissa naisia ja miehiä istuu, mitkä soutelemassa, mitkä purjehtimassa. Kaikilla niityillä ja laitumilla nuorisot lyöpi leikkejään, vieläpä täysikasvaneita työntekijöitä, miehiä ja naisia, nähdään siellä täällä joukottain olevan kriket'isillä, krocket'isillä ja lawn-tennis'illä. Lukemattomat ovat taivasalla toimitettavat, voimiakysyvät ja jäntereitä vahvistavat harjoitukset ja leikit, ja väsymättömän innostuneet ovat niiden harjoittajat. Mitä kylpyyn tulee, niin on sanottu, että oikea englantilainen viettää neljänneksen elämänsä vedessä; mutta kaikkialla nähdään myöskin englantilaisten hankkivan enemmän raitista ilmaa huoneisinsa, ja että he paljoa enemmän liikkuvat ulkona raittiissa ilmassa kuin saksalaiset käsityöläiset ja työmiehet. Ja seuraus tästä kaikesta onkin silminnähtävä. Jos meidän kouluissamme saarnattaisiin hiukkasen enemmän terveystoppia kaiken ylellisen sulamattoman viisauden sijaan, niin se suuresti hyödyttäisi lasten aivoja, sydämiä ja vatsoja. Jos meidän hallitusmiehemme päättäisivät määrätä joka kylälle ja liiatenkin joka kaupungille suuren niityn tai puilla istutetun maapalstan nuorisolle kisa- ja leikkitantereksi (niinkuin etelä-Englannissa on asian laita), niin se meno piakkoin tuottaisi suuren tulon.

Jos lyhykäisesti vielä kerromme yllä sanotun, niin emme ehdottomasti tahdo puolustaa englantilaisten paisunutta itsetuntoisuutta; mutta osaamme kumminkin paremmin arvostella sitä. Käsitämme paremmin, että englantilainen kaikkianne maailmaan ottaa mukaansa Englantinsa ja englantilaiset käsitteensä. Emme niin suuresti ihmettele että englantilainen, pystyttäköön telttansa arapialaiseen moskeean varjoon tai ajakoon peuroilla Grönlannin jäätiköillä – kulkekoon höyrylaivassa Rein-virralla tai toimittakoon venekulkuetta Niilivirralla tai astukoon Calcuttan katuja, – emme ihmettele, sanon minä, niin suuresti, että hän kaikkialla on sama englantilainen, jonkalaisena hänet kohtaamme Westminsterillalla Lontoossa. Olenta- ja toimintatapansa ottaa hän mukaansa kaikkianne. Hän ei mukaannu vieraitten kansojen tapoihin, vaan joka paikassa pistää englantilainen esiin. Hän käyttäytyy joka paikassa, niinkuin olisi Lontoossa; hän viettää pyhänsä; hän pitää jumalanpalveluksensa; hän lukee, jos mahdollista "Times'insa" Saharan erämaassa samalla tapaa kuin hauska kodissaan Greenwich'issä tai Chishehurst'issa. Harvoin hän koettaa päästä niiden ihmisten perille, joiden parissa hän elää, ja mitä hän näkee hyväksi heistä kirjoittaa, on enimmästä päästä perätöntä. Vaikka häntä tavataan kaikkien maanpiirin kansojen seassa, oppii hän kuitenkin harvoin kunnolleen toisen kansan kielen. Hän vaatii, että ne jotka joutuvat tekemisiin hänen kanssansa, oppivat hänen kielensä, ja niin jääpi hän omasta syystään muukalaiseksi kaikkialla Englannin ulkopuolella. Tämä "Englanti, Englanti ennen kaikkea" menee niin pitkälle, että englantilaiset lähetysaarnajat usein kyllä tyrkyttävät käännetyille pakanoille englannin kielensä sekä kotimaansa jumalanpalvelusta kaikkine ulkonaisine menoineen, mikä minusta tuntuu todelliselta kavallukselta puheena olevaa kansaa vastaan. Mutta he näyttävät luulevan, että maailma paranee jos se englantilaistuu niin paljon kuin mahdollista.

Tässä tahdon vielä lisätä, että huomioni usein on kiintynyt siihen suureen yhtäläisyyteen, mikä on *englantilaisten ja juutalaisten* välillä. Suuret eroavaisuudet ja vastakohtat ovat myöskin lukuun otettavat, ja ne englantilaisten eduksi, joiden rehellisyyttä, uskollisuutta, mielenmalttia, järkähtämättömyyttä, totuuden rakkautta ja urhoollisuutta nykyajan juutalaisissa ei ole hitustakaan. Mieleton otaksumista on tosin, että muka englantilaiset olisi nuo kymmenen kadotettua Israelin sukukuntaa, eikä englantilaisten sivistykselle suinkaan ole kunniaksi, että tuhannet heidän "sivistyneissään" ottavat korviinsa tätä hulluutta.

Ajan hukkaa olisi ruveta todistamaan tätä otaksumista hulluudeksi. Tarvitsee vain sanoa: "Velikulta englantilainen, kielesi ilmaisee sinut ja osoittaa päivän selvästi, mistä olet saapunut

kadehdittavaan saareesi." Kuitenkaan ei ole pelkkää sattumusta, että juuri englantilaiset ovat tulleet ajatelleeksi olevansa valitun kansan jälkeläisiä ja että, kuten muinoin "pelastus tuli juutalaisista," se nyt on tuleva englantilaisista. Englannin valitulla kansalla ja Israelin valitulla kansalla onkin useita yhtäläisyyksiä. Niinkuin Israelin kansa oli eroitettu naapureistaan meren ja erämaiden kautta ja eli itseksensä muista kansoista erillensä, niin ovat englantilaisetkin vuosisatoja saarimaassaan eläneet erityistä muista eroavaista elämäänsä. Vaikka he tosin ulkonaisesti eivät ole olleet muista kansakunnista kaukana, niin ovat he kumminkin pysyneet niistä erillään ja kehittyneet aivan omituisesti. Suureksi osaksi tämän kautta on sekä englantilaisten että juutalaisten kansallisulkonäkö jyrkemmin muodostunut kuin minkään muun kansan. Tästä jyrkästä kansallisesta omituisuudesta huolimatta, joka on niin likeisessä yhteydessä heidän isänmaansa kanssa, tapaa kuitenkin sekä juutalaisia että englantilaisia kaikkialla maailmassa. Mutta ne pysyvät joka paikassa sinä mitä ovat, ja lapsikin tuntee heidät ensi silmäykseltä. Ja kaikkialla maailmassa kokevat he saada kaupan ja rahat käsiinsä. Ja siinä ne ovatkin onnistuneet; sillä nämä kaksi kansakuntaa ovat kieltämättä rikkaimmat maanpiirillä. – Juutalaiset ja englantilaiset ovat ylenmäärin vakuutetut omasta arvostaan. Sentähden rippuvat he kaikissa ilmanaloissa ja kaikissa oloissa erinomaisella sitkeydellä kiinni erityisessä omituisuudessaan, ajatustavassaan, elämäntavoissaan, jumalanpalveluksessaan ja liiatenkin pyhänpäivän vietossaan, jossa kristityt englantilaiset ovat milt'ei yhtä lainalaiset kuin lainalaiset juutalaiset. Epäilemättä on molempien kansakuntien sekä voima että heikkous mainituissa ominaisuuksissa. Rakkaissa saksalaisissa veljissäni on liiaksi juuri sitä, mitä englantilaisissa on liian vähän, ja päinvastoin.

Tahdon päättää tämän luvun pienellä eidyllillä. Ilolla ja kiitollisuudella muistan vielä päivällisiä, joilla olimme Greenwich'in puiston syrjässä eräässä englantilaisessa perheessä, jota täten sydämmellisesti tervehdän. Englantilainen isäntämme oli aikoinaan tuonut jalon puolisonsa Saksan sydäimestä ja oli nähnyt sopivaksi toimittaa kosimisen saksankielellä; hän oli siis oppinut saksaa, ennenkuin pyysi saksalaista neitoa vaimokseen. Muutamat lapsistakin ymmärsivät saksaa, ja kaikki ainakin lauloivat saksaa. Siten oli tämä herttainen perhe saksan ja englannin hengen sopusointuinen yhdistys, – valitettavasti erittäin harvinainen ilmiö. Tämän yhdistyksen siunausta koski siis, kuten helposti voi ymmärtää, *pöytäpuheet*, ja muun muassa lausuttiin, että paraat ihmiset mitä saattaa ajatella syntyisi, jos otettaisiin saksalainen nerollisuus ja englantilainen terve käytännöllinen ihmisjärki, suloinen saksalainen tyhjätöimitus ja ponteva englantilainen toimellisuus, saksalainen itsekohtaisuus (subjektivismi) ja englantilainen vanhoillaan olevaisuus, englantilainen järjestämistaito ja saksalainen filosofia, saksalainen haaveilu ja englantilainen selkeys, saksalainen taipuvaisuus ja englantilainen itsepäisyys – ja nämä ainekset pantaisiin suureen tislaukseen, sekoitettaisiin kunnolleen ja tisleerattaisiin, ja jos sitten jokaiselle henkilölle molemmista kansakunnista annettaisiin osuutensa näin saadusta sekoituksesta.

Kun tätä ehdoitusta ei helposti käy toimeen paneminen, niin pitäisi ainakin Saksan nuorison ahkerasti tavan takaa matkustaa Englantiin oppiaksensa tuntemaan englantilaisten tapoja ja luonnetta. (Alempana puhun senlaisen matkan tarpeellisuudesta semmitenkin nuorille saksalaisille teologeille.) Samaten pitäisi niin monen kuin mahdollista noista pienistä omapäisistä gentlemanneista elää Saksassa, mutta todella myöskin elää saksalaisten parissa, oppia saksankieltä, saksan runoutta ja tiedettä, niinkuin saksalaiset Englannissa kovinkin usein englantilaistuvat. Nämä kaksi kansakuntaa ovat luodut toinen toistansa varten niinkuin mies ja vaimo. Oikein yhdistyneinä toisiinsa voisivat he helposti hallita maailman ja säätää maailmanrauhaa, mikä olisi heille itselleen ja maailmalle hyödyksi. Mutta jääkööt filosofiat ja tulevaisuuden musiikit. Vihanta on elämän ihana puu, ja nyt tahdomme kääntyä täyteläiseen ihmiselämään, semmoisena se meidät kohtaa Englannissa.

3. Elämä Lontoon kaduilla.

Aamulla elokuun 5 p: nä 1882 uskalsin ensikerran yksinäni lähteä aaltoilevaan elämään Lontoon kaduilla. Maankuululla London Bridge'llä jätin rautatiejunan, joka oli tuonut minut ystävällisestä Bromleystä aina kaupungin keskustaan. Iloisin päiväpaiste vallitsi puolen penikulman

päässä maailmankaupungista, mutta Lontoo itse oli kellahtavaan raskaaseen sumuun peitetty, joka kaiken pimensi ja vaikeutti hengittämisen. Aaveentapaisina kohosivat suuret tehtaitten savupiiput sumusta; korkeampana niitä kaikkia tulipalo-muistopatsas⁷ ja Tower'in mustat huiput ja yli kaikkien muiden pyhän Paavalin kupooli, joka näytti jättiläislaivalta tuossa sumumeressä. Aaveentapaisina ja äännettöminä kyntivät höyrylaivat Themseniä, jonka kuvatyöntä pintaa ei voinut sillalta nähdä pelkältä sumulta.

Lontoota ei voi sanoa kauniiksi kaupungiksi. Ken on nähnyt esim. Pariisin, huomaa siellä paljoa useampia suurensuuria rakennuksia, jotka suurenmoisella kauneudellaan tekevät valtaavan vaikutuksen, ja sitä paitsi näyttää kaikki paljoa ystävällisemmältä, iloisemmalta, hymyilevämmältä. Taivas on iloisempi, kaikkien esineiden värit ovat iloisemmat, säveleet, jotka soivat ympärilläsi ovat iloisemmat, ihmiset ovat iloisemmat. Lontoossa ovat kaikki rakennukset tuon ikuisen sumun vaikutuksesta mustanharmaat; ihmisetkin ovat toisennäköisiä, harvoin näkee nauravia tai leikkää laskevia, vielä harvemmin kuulee laulua ja soitantoa. Kaikki ilmaisee työtä ja kiirettä, olemisen taistelua – se se onkin Lontoon kuva. (Niitä Lontoon osia, joissa joka toinen tai kolmas ihminen minkä kohtaa näyttää ilmeiseltä juopolta, en tässä vielä ota puheeksi.)

Mutta viehättävä on Lontoo enemmän kuin mikään muu miljoonakaupunki – kauhean viehättävä. Kauheata on, että neljä miljoonaa ihmistä asuu niin likettäin. "Neljä miljoonaa," se on välellä sanottu, mutta, koettele kerta ajatella sitä lukua. Lontoon mahdolloman suuruuden kumoamiseksi on sanottu: "Siinä englantilaisessa kaupungissa asuu enemmän skotlantilaisia kuin Edinburgissa, enemmän irlantilaisia kuin Dublinissa, enemmän juutalaisia kuin Palestiinassa, enemmän roomalaiskatolilaisia kuin Roomassa." Tämä on todella kumoavaa puhetta. Mutta mitä kaikkea siinä tapahtuukaan, missä niin paljon ihmisiä on yhteen sullottu. Lontoon poliisin viime vuosikertomus ilmoittaa että v. 1881 "joutui hevosten jalkoihin 3,567 ihmistä, joista 127 kuoliaaksi runneltiin ja 3,400 haavoittui; teille tietämättömille oli joutunut 15,251; jäljettömästi hävinnyt 177." Nämä ovat kuivia numeroita, mutta ken niitä ymmärtää lukea, löytää niissä surkean murhenäytelmän ja joutuu niiden kautta keskelle suuren Babylonin kuohuvaa tyrskyä. – Enemmän huolestuneessa ihmisessä nämä tiedot kyllä vaikuttaisivat sydämen tykytystä, niin että hän tarkoin miettisi ennenkuin rohkeaisi syöksyä niin vaaralliseen pyörteeseen. Tämän kirjoittaja uskalsi kuitenkin viiden viikon kuluessa yhä antautua vaaraan joutua johonkukin mainittujen onnettomien lukuun, mutta syynä siihen ei ollut se, että hän olisi vallan vapaa huolellisuudesta, vaan se että hänen halunsa perinpohjin oppia tuntemaan maailmaa on vielä huolellisuuttaan voimakkaampi.

Vaan tule, rakas lukija, pysähtykäämme hetkiseksi tähän korkean kaasulyhdyn juurelle pörssin edustalle ja lähtekäämme sitten verkalleen astumaan Viktooriankatua p:n Paavalin kirkon ohitse Westend'iin. Mutta aikaa, paljon aikaa täytyy meidän varastaa matkallemme ja tarkasti käyttää joka hetkistä. Ikävälle matka sinusta varmaankaan ei tunnu, tai sitten et ansaitse Lontoota nähdä.

Oletko milloinkaan missään maailmassa tällaista vilinää nähnyt? Kymmentuhansittain tulvailee ihmisiä etukaupungeista cityyn, useimmat ruumis eteenpäin kumarruksissa, kun kiire on kova käsissä. Entäs tämä hurja ajo kaikennäköisillä vaunuilla, joita vetää koirat, muulit, hevoset ja aasit. Niiden välitse kiittää kummitusten näköisinä huimat pikajalalla ajajat. Kaikilla on kiire, kova kiire. Kumminkin odottavat kaikki sanaakaan virkkaamatta kun liike äkkiä tukkeentuu. Lukemattomat hansom'it ja kab'it, omnibus'it ja ratavaunut kilpailevat höyrylaivojen ja maanalaisten ja maan päällä olevien rautateitten kanssa siirtämään ihmispaljoudet paikasta paikkaan. Tuossa on rauhoitettuja korkeita, elefanttihevosten vetämiä, kuormavaunuja; ne ovat täpötäynnä kalaa tai ostronia, potaatteja tai lampaita. Mutta kukapa kaikkia voisi luetella? *Kaikki* mitä maa kaikissa eri ilmanaloissaan tuottaa näkyy virtailevan yhteen tänne Lontoosen ja kiertelevän sen katuja. Kun ensi kerran näkee tätä liikettä voi tuskin muuta ajatella mahdolliseksi, kuin että jotain tavatonta on tapahtunut tai on tekeillä, esim. tulipalo tai vallankumous. Mutta vähitellen tulee vakuutetuksi että tämä liike on

---

⁷ Korkea patsas, pystytetty sen suuren tulipalon muistoksi, joka hävitti Lontoon v. 1666.

varsin jokapäiväistä – paitsi jumalan kiitos pyhäpäivinä. Siunattu asia on että enemmän kuljetuilla kaduilla kivitys on vaihdettu asfalttihuopaan tai puuhun; muuten ei minkään ihmisen korvakalvot kestäisi siellä kuuluvaa jyrä. Näin ollen kuuleekin nyt Lontoon kaduilla aivan vähän kolinaa, vaan ainoastaan humua mikä elävästi muistuttaa meren pauhua, ja johon ihmeen pikaan tottuu. Ainakin näyttävät nuo oudonnäköiset herrat tuolla siihen täydelleen perehtyneen. He kulkevat keskellä hälinää jättiläissanomalehti avattuna kädessään ja etsivät tuoreimpaa uutista Egyptistä. Pienet sanomalehtipojat eivät turhaan tarjota Times'iaan, Standard'iaan, ja Daily-Nevs'iaan joka haaralla, joka puolella. Penny'ä satelee poikien likaisiin käsiin, ja joka ostaja alkaa heti lukea. Tuolla ylhäällä omnibus'in katollakin kiusaavat herrat (joilla kaikilla on välttämätön sylinterihattu päässä) silmiään englannin sanomalehtien hienolla painoksella. Mutta ei ainoastaan sanomalehtiä myydä kaduilla; tuhannet ihmiset, usein hyvin arveluttavan näköiset olennot, jotka ovat likeisessä yhteydessä rikostentekijäin kanssa, toimittavat kauppaansa kaduilla. Tulitikkuja ja leikkikaluja, hedelmiä, kukkia, kuvia, kelvottomia romaaneja, kaikkennäköistä tavaraa, ja kaikki satumaisen huokeasta hinnasta. Hävytön naimalehti, jossa sadottain "nuoria kauniita ja rikkaita ladyja" tarjoo kätensä ja sydämensä, annetaan sinulle aivan ilmaiseksi ja maksutta. Mutta saattakaamme tämä onneton vanha nainen poikki kadun. Oletko häntä huomannut? Jo kymmenen kertaa on hän ollut lähtemässä ja uskaltamassa yrittää päästä yli, vaan joka kerta on hän taasen peräytynyt. Vihdoinkin valitsee hän epätoivoissaan pahimman hetken, ja jäisi varmaankin hevosten jalkoihin, joll'et auta häntä. (Huolestuneet luonteet valitsevat viimein aina epäsuotuisimman hetken alkaaksensa "elämän taistelua," se on sielutieteellinen tosiasia, jonka voit huomata paitsi Lontoossa, kaikkialla maailmassa.) Mutta *onneksemme* on ihmisrakkaus vienyt meidät toiselle puolelle katua, sillä siellä tarjotaan meille 1/2 penny'stä Cetewayon "Afrikan suurimman kuninkaan" muotokuva. Vaaditun rahasumman suuruus ei meitä säikähytä. Tuo musta herra on meidän silmissämme paljoa enemmän syöttiläshärän kuin herrasmiehen näköinen. Parast'aikaa hän oleskelee Lontoossa ja on päässyt kuningattarenkin puheille, ja sentähden hän on päivän sankari, ja koko maailma ostaa hänen hirveän rumaa kuvaansa. Vaan ent. Keisarinnan Eugeni'en ei olisi pitänyt vihan vimmassa Cetewayolle "hänen poikansa murhaajalle", osoitetusta kunnioituksesta lähteä Englannista, jossa oli löytänyt turvapaikan. Hänen olisi helposti pitänyt huomata, että tuota mustaa tirannia Lontoossa enemmän pilkattiin kuin kunnioitettiin. Katsos lähimmässä katukulmassa seisoo vanha akka tarjoomassa irtokuvia. Siinä istuu Cetewayo kuvattuna. Hän on aamiaiseksi syönyt 7 naulaa lihaa ja valittaa, että tuo pikku murunen saattaa hänelle ruoansulatusvaivoja. Toinen kuva esittää häntä apinapalatsin edustalla eläintieteellisessä puutarhassa ja syvästi liikutettuna hän siinä sanoo: "Tässä kuitenkin olen oikein kotona."

Katsos noita kullalle ja hopealle hohtavia vaunuja! Ohjaksissa on mies, jolla on kankipalmikko niskassa ja hiukset jauhoissa, takaistuimella samaan tapaan laitettu palvelija, ihan niinkuin eläisimme Ludvig XIV:n aikakaudella! ja tuossa ikämies, joka tuskin on ihmisen näköinen, – nälistynyt ja repaleilla verhoitu; eläimen ahneudella hän syöksee omenankuoria katuloasta tavoittamaan ja hotkii ne halukkaasti suuhunsa.

Tuolta syrjäkadulta kuuluu julmaa soitantoa; ne ovat neekeriä, jotka siinä näyttävät temppujaan. Mutta jos heitä puhuttelet hyvällä saksankielellä, niin ne totta todenmukaisesti sinulle vastaavat: "Scheenster Härre, mer sein aus Dräsen." Tuolla torillapa vasta paljon on nähtävää. Toisella puolella on katusaarnaaja, joka ponnistaa kaikki voimansa äänensä koroittamiseksi, ja töin tuskin voit sittenkään kuulla hänen puhettansa. Mutta aina onnistuu hänen saada nuo vähä väliä toistetut sanat "taivas ja helveti" lukuisten kuulijoittensa korviin. Toisella puolella nähdään intialaisen ilveilijän toimittavan selittämättömiä kujeitaan ja ilveitään. Keskellä toria äkseeräyttää oiva ryysyihin puettu lontoolainen hiiriä tai lintuja, vieläpä kilpikonniakin. Tuolla kulmassa p: n Paavalin kirkon takana puhalttaa slovaakki säkkipilliään, ja kaksitoista koiran pentua tanssii valssia hänen ympärillään. Tällä miehellä on suurin yleisö ja hän saapi palkinnokseen "uudestaan" huutoja ja penny'ä enemmänkin,

sillä englantilaiset ovat hartaat eläinten ystävät ja Lontoossa tapaa majojakin joissa maksutta hellästi hoidetaan karanneita kissoja ja koiria.

Afrikan mustia ja ruskeita lapsia, – joukko kylmäkatseisia, ymmärtäväisiä, hiuspalmikolla koristettuja kiinalaisia, – ruskeita Englannin alamaisia Gangeen rannoilta, – uusiseelantilaisia kansallispuvussa (jonka huomattavin omituisuus on melkein kaiken puvun puute) liikkuu tuossa aaltoilevassa ihmisjoukossa, mutta ei kukaan sitä huomaa, se kun on varsin jokapäiväistä. Mutta muukalainen jää hämmästyneenä alallensa seisomaan tässä ihmiseressä pitäen kiinni kelloaan ja kukkaroaan. Siinä on merimiestä kaikista naapuri-kansakunnista, siinä on hienoa herrasmiestä, jotka kantavat raittiusnauhaa napinreiässä; skotlantilaisia sotamiehiä, kookkaita ylänkömaalaisia eriskummallisessa, melkein itämaalaisessa puvussa ja polvet paljaina seisoo tuossa tarkastamassa kuvamyymälän ikkunassa viimeistä Egyptin sotatantereen karttaa; nuoria miehiä, jotka kantavat pelastusarmeijan univormua, lähestyy ja pyytävät heitä täniltana saapumaan kokoukseen Oxfordstreet'in varrella. Nuo punaposkiset pojat, pitkät siniset takit yllään, ovat erään suuren oppilaitoksen oppilaita; he käyvät vielä tänäpäivänä avopäin, sentähden että joku englannin kuningas neljävuosisataa sitten niin on säätänyt. – Nuo "naiset" taasen näyttävät koristelleen päähinensä kaiken maailman lintujen kirjavilla höyhenillä. Ja tuossa kulmassa seisoo muuan herra, joka kaikille ohikulkeville jakelee kirjasia, nimeltä: "Kiiruhda pelastamaan sielusi!" Täällä kantavat poliisit miestä sairasmaunuihin; hän on joutunut hevosten jalkoihin ja huutaa korkealla äänellään tuskissaan, mutta hän on ainoastaan yksi niitä monia tuhansia, jotka vuosittain joutuvat sen kohtalon alaisiksi. Säälimättä lainehtii elämänvirta yksityisten murrettujen olemusten yli, ikäänkuin ne olisi oljenkorsia vaan. Tuossa tempaa aalto erään syliinsä, syöksee hänet syvyyteen – hän uppoo, katoaa. Tuossa kaatuu ihminen nälkään nääntyneenä, täällä jää toinen hevoisten poljettavaksi; kukapa siitä huolii? Tuskan huudahdus – muutamat uteliaat katseet – he kannetaan vaunuihin – pois tieltä! kukapa tiennee ken se oli, kukapa tiennee kuinka heidän sitten on käypä? Mitä tässä yksityinen ihminen merkitsee? Niinkuin aalto nousee ja painuu alas toisen suuremman jaloissa eikä enää voi tuntea sen sijaa – niin käy tässä maailmankaupungissakin tuhansien ihmisten, jotka kuitenkin kaikki ovat yhden äidin lapsia, ja Jesuksen Kristuksen verellä lunastetut. Ja jollei kristillisen rakkauden jälkiä siellä täällä olisi nähtävissä, niin olisivat olot vieläkin kurjemmat. Mutta oi kuinka vaikeaa nytkin on, tuota kihisevää vilinää tarkastaessa, uskoa *Jumalan kaitselmusta*, joka yksityisestä ihmisestä pitää huolta! Ei mikään muu paitsi se, että *itse on kokenut* tuota isällistä kaitselmusta, tässä voi pelastaa determinismiin, "sokean sallimuksen" uskoon, joutumasta.

Mutta me jatkamme matkaamme, katso tuota sokeaa ukkoa, joka lyöpi helähtävin kepin maahan ja siten kerjää sanaakaan virkkaamatta. Muuan nainen tarttuu hänen käteensä, taluttaa häntä rauhaiselle syrjäkadulle, antaa hänelle lahjan, ja lukee vielä lisäksi hänen kuullen lohdutuksen, sovituksen sanoja pienoisesta raamatustaan. Tuolla ryysyihin puetulla vaimolla on kolme pientä, milt'ei alastonta lasta sylissä, ja kangistunein silmin anoo hän armahdusta. Ja täytyisipä häntä armahtaakin, ell'ei hän olisi *lainannut* lapset ja ell'ei pyytäisi rahaa viinaa saadaksensa! – Mutta tässäpä naurettava – tai itkettävä kohtaus. Repaleiset poikanulikat juoksevat innolla, jota vaatisi jalompaa tarkoitusperä, omnibus'ien ja vaunujen keskelle, asettuvat päälleen, käsilleen, "pyörivät" j.n.e. vaikka he saavatkin sen parikymmentä kertaa turhaan tehdä, niin annetaan heille kumminkin 21 kerralla penny tai sixpence'inenkin. Sanalla sanoen kaikilla näet kummastuttavan vapauden, ja kuitenkin varsin vähän loukkaavaa.

Museoista, kokoelmista, historiallisista merkillisyyksistä, ajan hammasta kestävästä rakennuksista nyky- ja muinaisilta ajoilta en tässä tahdo puhua, vaikka maailman monessa suhteessa rikkain kaupunki tässäkin kohden osoitakse rikkaimmaksi Ystävä Bedecker kertoo niistä asioista kiitettävällä tarkkuudella, enkä minä kirjoita näitä riviä hänen kanssaan kilvoittelakseni. Mutta jos astelee katuja silmät auki tai joku perehtynyt lontoolainen oppaana, niin huomaa joka askeleelta mitä ei mikään matkustuskirja selitä ja mikä kumminkin on kaikkein omituisinta. Tässä esim. on *Paternosterkatu* (Isämeidänkatu), jonka varsilla tapaat ainoastaan kirjakaupan kirjakaupan

vieressä. Mutta kussakin niissä on ainoastaan erityisiä kirjoja. *Tuossa* kirjakaupassa myydään ainoastaan kirjoja jotka todistavat, että *Israelin kymmenen kadotettua sukukuntaa ovat tavattavissa Englannissa*, että siis englantilaiset ovat suurin osa valittua kansaa. Ikkunoihin asetetut mahdottoman suuret sukupuut näyttävät tämän ohikulkevillekin. Tämöpä oivallista englantilaista hullutusta! Siinä kentiesi osaksi syy siihen raivoon, jolla englannin sanomalehdistö kävi sotaa kaikkea juutalaisten vastustamista vastaan. – Tarkastapa tuota *vanhaa ravintolaa* likellä sitä kappelia, missä suuri Wesley kerran saarnasi, ja jossa hänen luunsa vieläkin lepää. Sen ikivanhan ravintolan oven yläpuolella näet kiveen hakatun aimo miehen, joka iskee maahan härän, ja sen alla nämä sanat: "Krotonilainen Milo iski kädenlyönnillään härän, ja söi sen yhdeksi veroksi. Oi jumalat, mikä vatsa sillä miehellä liekään ollut!" Silminnähtävästi on tämän kuvan tarkoitus ohikulkevissa synnyttää halua ravintolassa näyttää mihin heidän vatsansa kelpaa. Mutta poiketaanpas mielummin tänne, kas, tässä vanhassa salissa istuu vakavia pitkillä hollantilaisilla liitupiipuilla varustettuja miehiä, jotka vankkojen oluthaarikkojen takana pitävät *puheharjoituksia*, siinä hurskaassa toivossa että he kerran parlamentissa saavat taitoansa näyttää. – Tässä musiikkisalissa soittaa koko joukko "taideniekkaja". Ei kukaan ihminen näytä heidän soittoansa kuuntelevan, ja heillä on kuitenkin lukuisa kuulijakunta. Musiikki johdetaan näet täällä telefooneilla 5 englannin penikulman⁸ päässä olevaan kristallipalatsiin, ja siellä voit yhden shillingin maksusta nauttia musiikkia, jota soitetaan Piccadilly'ssä. Jos seuraat mukana tänne egyptiläisen noidan luo, niin saatetaan sinut uskomaan, että "ihmeitä" vielä tänäpäivänä tapahtuu niin että ymmärtäväisenkin ymmärrys siinä joutuu ymmälle ja kaikki katsojat värisevät. Ihmiseltä leikataan päät ja asetetaan jälleen paikoilleen, niinkuin se olisi leikintekoa vaan, ja vaimo vainajasi hengen voit manata näkyviin ennustamaan tulevia kohtaloitasi.

Tämä suurenmoinen kauppayhtiö tarjoo sinulle ostettavaksi kaikki mitä ikinä maailmassa kasvaa tai valmistetaan. Sillä onkin myymälöitä ja konttooreja melkoinen joukko. Tässä osastossa voit esim. milloin mielesi tekee tulla naineeksi mieheksi, saatpa vielä, jos aiot pitää hienoja pitoja, vuokralle kenraalin tai kuuluisan taideniekan, tahi ilvehtijän tai pilkkakirveen; "maksaa illalta niin ja niin monta punttaa". Voitpahan myöskin täällä vuokrata kesytettyjä jalopeuroja, vaikka ne tosin viikolta maksavat noin 20 punttaa sterlingiä, ja siihen lisäksi jotain 10 kertaa niin monta lihanautaa. Ja tässä aivan vieressä pyydetään sinua kuulemaan hirveänkaunista kissain kaksinlaulua. Pääsymakso on vaan 1 penny, ja minä kadun vielä tänä päivänä, että minä sen pennyn säästin.

Varsin omituiset Englannissa ovat *ilmoitus- ja kehumistavat*. Jokainen joka etelä-Englannissa on matkustanut, on varmaan huomannut, että jo kymmenkuntain penikulmain päässä Lontoosta kaikki pysäyspaikat ovat täydelleen peitetyt mahdottoman suurilla *ilmoitustauluilla*. Ei ne juuri rakennuksia kaunistaa, vaan tekevät ne korean ja kirjavannäköisiksi, sekä tuottavat kaikissa tapauksissa onnellisille rautatieosakkeitten omistajille kauniit rahat. – Entäs itse Lontoon kaupunki! Kaikissa mahdollisissa ja mahdottomissa paikoissa näet noita monivärisiä julistuksia, jotka kehoittavat käymään Alhamrakouksissa, pelastusarmeijan kokouksissa ja jos jonkinlaisissa kokouksissa. Tässä nähdään 16-vuotias saksalainen jättiläsnainen kuvattuna luonnollisessa koossaan: hänen ojennettujen käsivarsiensa alla kulkee pitkää miestä päät pystyssä, ja jäljennöksen tuon ihmishirviön syntymä- ja ripillepääsötodistuksesta saat arvatenkin lukea. Tuossa ylistetään yhtä loistavalla tavalla "Good Words" nimistä kristillistä viikkolehteä. Tuossa taasen on kuvattu luonnollisenkokoisia hirvittäviä kohtauksia eräästä teatterikappaleesta, jota tän'iltana näytetään Haymarket'issa N: o 8. Tässä vaaditaan sinua heti yhtymään *teevedenystävien* seuraan, joka kieltää kaikki juovuttavat juomat, aivan vieressä kehutaan olutta ja viinaa todellisiksi elämännesteiksi.

Sitä ei kukaan usko, joka ei ole omin silmin nähnyt, mitkä uhraukset, mikä kekseliäisyys tällä alalla näytäkseen. Kaksikymmentä englanninpenikulmaa Lontoosta voi esim. kaikkien rautateitten varsilla nähdä tavattoman suuria tauluja, joissa oli luettavana ainoastaan sanat "Colmans Mustard" (sinappi) ja näitä tauluja oli aina kivenheiton päässä. – Entäs kaduilla! Muutamassa

⁸ Englannin penikulmia menee noin 6 yhteen Suomen penikulmaan. Suom. muist.

paikassa istui jalkineymymälän ovensuulla joka päivä aamusta iltaan summattoman suuri kissa – kauniisti alallaan, kaulassa oli sillä taulu, jossa korkeilla kirjaimilla oli kirjoitettu: "Koetteleppas näitä jalkineita 6 shillingistä 8 pence'stä!" Ja tuon leikkikalujen myymälän ikkunassa istuu komea papukaija, joka huutamistaan huutaa: "Käykää sisään, käykää sisään!" Eikä se suotta huudakkaan. Kas tuossa mies, joka selässään ja rinnallaan kantaa kahta suurta taulua, joissa sinun, tahdo tai ole tahtomatta, täytyy lukea: "Ostronit ovat terveellisin ja maukkain ruoka." Parin askeleen päässä tulee toinen, jonka taulussa vaan on kysymys: "Missä paraimmat ostronit syödään?" Kohta seuraa kolmas mies, jonka taulu odottavalle ja totuutta etsivälle ihmiskunnalle julistaa: "Paraita ostronia on siellä ja siellä, eikä missään maailmassa ole niin hyviä kuin siellä." – Tuollaiset ilmoitukset maksavat tietysti suuret summat, mutta tuottavat varmaankin vielä suurempia, sillä muuten ne pian katoaisivat näkyvistä. Englannin kristitytkin käyttävät tehdäksensä pyrintönsä tunnetuksi varsin runsaassa määrin tänkaltaisia kehuja ilmoituksia. Olemme jo ylempänä siitä hiukan maininneet, ja saamme vasta tilaisuutta palata tähän aineeseen. Me saksalaiset kristityt voimme täällä oppia miten on menetteleminen saattaaksemme kansaa harrastamaan "uskonnollista kysymystä" ja tehdäksemme sitä *päivän kysymykseksi*. Mutta me voimme täällä myöskin oppia miten ei ole meneteltävä, sillä englantilaiset menevät hyvinkin usein yli kaikkien sopivaisuuden rajojen. Näitä molempia puolia tapaamme seuraavilla lehdillä. Hyvän joukon väärää ujoutta, huolestumista ja saamattomuutta voisimme me Saksan kristityt haudata Englantiin, ja hiukkasen enemmän kristillistä hienotunteisuutta sopisi englantilaisten veljien monessa kohden meiltä oppia.

PYHÄPÄIVÄNVIETTO ENGLANNISSA JA SAKSASSA

Pyhäpäivä, lahja kallis,
Annin armahan Jumalan,
Kirkonsellon kaiunnalla,
Ijäisyyden kirkonkellon
Suloisella soitannolla,
Puhuttelet ihmistä,
Väsyneitä virvottelet;
Jotta nuo inehmon lapset,
Askareista ainaisista,
Hetkeksi herettyänsä,
Toden tuntisit elämän,
Tien on oikean osaisit!

J. P. Lange.

Jokaiselle ihmiselle, joka virkistystä kaipaa toivotan että he, mikä minulle ja omaisilleni oli suotu, voisivat viettää päiväpaisteisen kesäkuukauden Kent'in kreivikunnassa, joka on meren ja Lontoon välissä. Jos koko etelä-Englantia sanotaan suureksi puistoksi, niin ansaitsee Kent'in kreivikunta vielä suuremmalla syyllä nimen: *Englannin puutarha*, joksi sitä sanotaankin. Saksassa on monta seutua, joiden luonto on paljoo suuremmoisempi, mutta seutu joka niin tuntuu paratiisilta ei kentiesi liene toista maailmassa. Ken kirkkaana, herttaisena kesäaikana kulkee siinä maakunnassa, hän milt'ei tule ajatelleeksi, että joka päivä täällä on pyhäpäivä, että täällä jo ikuinen sapatti on sarastamaisillaan. Täällä näyttää näet kaikki niin levolliselta. Lontoo on suuri mehiläispesä; mutta niillä ihmisillä, jotka siellä hyöriivät ja pyöriivät, on eteläisessä kreivikunnassa hauska kotinsa kukoistavine puutarhoineen tai komeine penikulmanpituisine puistoineen. Viljavainioita, joilla hiki lakkaa työmiesten otsasta, näkee täällä harvassa; kaikki näyttää ainoastaan lepoa ja iloa tarkoittavan. Uhkeat ja miellyttävät asumukset ovat muratin peittämät; puutarhoissa tuoksuaa moninaiset kukat; kunnaita ja kukkuloita verhoo mehukas, tuore nurmikko. Ja niin kauniita tuuheita puita kasvaa täällä joka paikassa, jonka vertaisia tuskin missään muualla Euroopassa näkee. Ja Libanonin solakat seeteripuut viehättävät silmääsi joka askeleella. Lihavat lehmät käyvät kummuilla laitumella ja laaksoissa käy lampaat ja hevoset rauhallisina rinnakkain, kulkepa sivutsesi ylpeitä hirviä ja soreita metsävuohia, jotka täällä ovat yhtä kesyjä, kuin aromailla, joita ei milloinkaan ihmisjalka ole astunut. Hopeakirkkaat purot ja kimaltelevat järvet, joiden pintaa valkoiset joutsenet ja veneet rinnan kyntävät, tekevät kauniin maiseman hymyilevän iloiseksi ja kaikkialla kummuista tervehtivät sinua murattiköynnösten somistamat göötiläiset kirkot, joiden uhkea kauneus ja viehättävä sisustus sinulle ilmoittaa varakkaan kansan täällä asuvan, ja vielä lisäksi että kirkko on kaikkien mielipaikka. Sanalla sanoen, kaikki täällä hengittää rauhaa, rikkautta ja onnea. Tämän kaiken lisäksi tulee ihana ilmanala, jossa samalla tuntuu meri-, vuori- ja metsäilmaa. Siellä kesä harvoin käy tuskallisen helteiseksi, talvi harvoin jäädyttävän kylmäksi, ja sentähden saavatkin nuo lukemattomat aina vihannat kasvit ja puut, jotka eivät meillä kestäisi joulujuhlaa taivasalla, pitää kaunihimman hohteensa. Sanalla sanoen, tämä seutu on ikäänkuin luotu virkistykseksi. Ja kaukaa tervehdän englantilaisen veljeni rakasta kotia Bromley'ssa, jossa me niin pikaan kodistuimme ja joka jo nimellään Borgfeld-Lodge muistuttaa meidän Weser'iä ja Wumme'a. Kiitollisuudella muistan niitä rauhallisia teitä, jotka suuren puiston halki veivät meidät itäänpäin Chislehurst'iin, jossa Napoleon III: nen ja hänen onnettoman poikansa luut lepäivät, sekä luodetta kohti maailman kuuluun kristallipalatsiin, joka korkealta kukkulaltaan loistaa tulilinnan näköisenä yli koko ympäristön.

En pyydä anteeksi että näin aluksi kuvaan miltä minusta se maisema tuntui, jossa opin tuntemaan englantilaisten pyhäpäivää. Sen kautta saattaa seuraavaa helpommin ymmärtää. Enkä nytkään heti käy puhumaan itse pyhäpäivästä. Tarpeellista on huomauttaa, että jo lauantai-iltapäivä useimmille englantilaisille on lepopäivä, että siis englantilaista lepopäivää oikeastaan kestää 36 tuntia. Sydäntäni kirveltää, kun ajattelen, että sunnuntai lukemattomille kansalaisilleni alkaa vasta silloin kun se jo on puoleksi kulunut, ja että miljooneilla ei ollenkaan ole sunnuntaita!

Kuinka kadehdittavat ovatkaan sitä vastoin englantilaiset! Nämä ihmiset, joiden pahimmatkaan viholliset eivät voi kieltää heissä olevan ahkeruutta, pontevuutta ja työvoimaa, panevat enimmästä päästä jo lauantaina puolenpäivän aikaan työaseensa syrjälle, oli se kuokka, lapio tai kynä, nimitettäköön sitä höyrykoneeksi tai ompelukoneeksi. Kaikkein useimmissa tehtaissa, konttooreissa, työhuoneissa, myymälöissä j.n.e. päätetään työt lauantaina puolenpäivän aikaan ja viikkopalkka maksetaan kohdastaan. Samoin maanviljelystöissäkin. Ainoastaan vähittäin-myöntiä toimitaan enään. Varsin hauskaa on huomata kuinka tuo mahdoton liike ja helinä neljänmiljoonan-kaupungissa Lontoossa klo 1:stä hälvemistänsä hälvenee. Se on kuin aaltoileva meri, joka vähitellen tyyntyy myrskyn tauottua.

Rauhallisissa englannin kodeissa siis kaikki lauantain puolipäivästä odottaa sunnuntaita; kaikkialla tehdään valmistuksia Herran päiväksi, ja illalla on paikoillaan kukatkin, jotka kaunistavat pöytiä ja ikkunoita. Rautatiekonduktöörit panevat vereksen ruusun tai asterin napinreikään, ja ajurit koristavat rakkaan hevosensa valjaita lehdillä ja kukilla. Tämä tuntuu liikuttavan lepopäiväiseltä. Puistoissa, niityillä, laidunmailla ja kedoilla, jotka ovat eri seurakuntien yhteismaata, nähdään kaikkialla nuorten erinomaisella innolla olevan krikket'isillä, krocket'isillä ja lawn-tennis'illä, eikä suinkaan ainoastaan n.s. parempien säätyjen jäsenet tällä tavoin huvittele; eipä, tehtaitten mies- ja naispuolisia työntekijöitä on joukottain osallisina samojen leikkien toimessa, sill'aikaa kuin pienokaiset käyttävät liikeneviä voimiaan kilpajuoksuun ja leikkisotiin. Ah, missä tapaa Saksassa sellaisia iloisesti leikkiviä tehtaantymiehiä? Eipä ihmettä, että englantilaiset näyttävät paljoa terveemmiltä ja notkeammilta.

Mutta varsin omituisen näköinen on jokainen englantilainen paikkakunta lauantai-illalla. Kuinka suuri yhtäläisyys lieneekin englantilaisten sunnuntain ja juutalaisten sabbatin välillä, – niin on ainakin pyhäpäivän aatto englantilaisilla peräti toisenluontoinen kuin israelilaisten. Suuret seurat, konsertit ja teatterit tarjoovat kilvan varakkaammille huvitusta aina likemmä sitä puoliyötä, jonka jälkeen sunnuntai alkaa. Vaan rahvaskin kokee voimainsa mukaan iloitella ennen sunnuntain pakollista hiljaisuutta. Lauantai-iltoina ovat, näet, kaikki myymälät tavallista kirkkaimmiksi valaistut, ja silloin vilisevät kadut köyhempää kansaa, joka liikkuu ostoksillaan. Silloin tahtoo jokainen iloita lähenevän pyhänkin varalta. Kaikenkaltaisia puhujaita, soittoniekkoja, laulajia ja ilvehtijöitä saapi kuulla kaduilla ja toreilla, ja he saavat osaksensa runsaat suosion osoitukset tai runsasta pilkkaa, sen mukaan kuin kukin yleisönsä miellyttää. Samaten toimitetaan julkisissa paikoissa huutokauppoja, joissa mitä mukavimpia sukkeluuksia satelee. Suurella mielihyvällä muistan erästä sellaista huutokauppaa Newport'issa Wight-saarella. Siinä tarjosi muuan mies ostettavaksi seinäpaperia, koiria, silliä, eläviä ja teurastettuja lampaita, saappaita, merisikoja, pistuoleja, putinkia, kävelykeppejä, apinoita, kaikki sekalaista. Ja hänen onnistui saada yleisönsä nauramaan ja ostamaankin.

Mutta juuri pyhäpäivän aattona on myöskin sangen surullisia kohtauksia nähtävänä. Ken astuu ravintoloihin, näkee myöntipöydät miesten ja naisten saartamiksi. Mitä he haluavat? Juoda, ainoastaan juoda! Niin, jospa *juoda* sanaa sopsikaan käyttää! Mutta tässä on käytettävä sana, jota oikeastaan pitäisi käyttää järjettömistä eläimistä, mutta jota kumminkin täytyy hyvinkin usein käyttää *ihmisistä*, jotka ovat luodut Jumalan kuvan kaltaisiksi ja lunastetut Kristuksen kalliilla verellä. Englantilaisten juomingit ovat kaikkea runoutta vailla. Saksalaiset puhelevat hauskesti keskenänsä lasin ääressä tai laulavat tai huvittelevat kaikellisilla peleillä ja soitoilla, – mutta englantilainen rahvaan mies tyhjentää seisoalla jalalla sanaakaan virkkamatta, yhtä ainoatakaan laulua laulamatta

lasin toisensa jälkeen, kunnes hoipertelee epävarmana jaloillaan, tai kaatuu. Näin voi lauantai-iltoina saada nähdä monen monta miestä – ja valitettavasti naisiakin – juopuneina makaavan kaupungin kaduilla. Melua nämä juopuneet tosin eivät matkaan saata; rähinää kuulee heiltä harvoin, laulua vielä harvemmin. Ylipäähän näyttävät englantilaiset säästävän laulua siksi kunnes tulevat kirkkoon. Mutta jos englantilainen toimittaakin sekä hyvät että pahat ilman pitkittä puheita, niin ei häneltä puutu sekä voimaa että kestävyyttä, niin hyvässä kuin pahassa. Englantilainen näyttää yleensä kiihkolla tekevän sen minkä saksalainen tekee huviksensa. Edellinen tietää ylimalkaan vähemmin kuin meikäläinen mikä "Gemüthlichkeit" (miellyttävä iloisuus) on. Yksin peliä ja huvituksiakin, oli se schackia tai krocketia, soutelemista tai ratsastamista toimittaa englantilainen niinkuin työntekoa. Englantilaisessa on aina hieman kiihkoa ja liiallisuutta, olkoon puhe juomisesta tai juomattomuudesta, sielun kääntymisestä tai pyhäpäivän vietosta. Aluksi sananen pyhäpäivästä.

Muukalainen, joka edelliset päivät on oleskellut paikkakunnassa missä teollisuutta harjoitetaan, ei usko silmiään eikä korviaan herätessään pyhäamuna. Ihmeellinen, painava äänettömyys vallitsee entisen vilkkaan liikkeen asemasta. Miljoonakaupungin Lontoonkin kaduilla on yhtä hiljaista kuin sunnuntai-iltoina pienoisesä Saksan pikkukaupungissa. Kauppa ja koko tuo suuren suuri teollisuus lepää, kaikki julkiset toimet lepäävät; posti- ja sähkösanomavirkamiehillä on milt'ei poikkeuksetta lepopäivä. Ostaa tai myöä jotakin ei huoli (pahimmin tunnettuja kaupungin osia lukuun ottamatta) yrittääkään, yhtä vähän voi panna kysymykseenkään, että käsityöläiset, suutarit, räätälit y.m. pyhäamuna tilaajalle toisivat valmiit teoksensa, kuten valitettavasti hyvinkin usein Saksassa tehdään. Tuoreesta leivästäkin luovutaan leipurin hyväksi. Maitovaunut ovat ainoat ajopelit, joita kohtaa pyhäamuna, ja sekin välttämätön sunnuntairauhan häiritsijä kiiruhtaa minkä kerkiää päästäksensä lepopäivää nauttimaan. Rautatiet eivät tosin voi kokonaan lakkauttaa liikettänsä, mutta tavarajunista ei voi olla puhettakaan, ja matkustajajunien luku on supistettu noin neljanteen osaan tavallisestaan. Ravintoloissa ei voi saada yhtään mitään jumalanpalveluksen aikana, ja senkin loputtua töintuskin mitään kelvollista, ja jos nälistynyt matkamies, joka pyhäamuna tulee johonkin ravintolaan, ei ennen ole oppinut odottamaan, niin hänellä silloin on oiva tilaisuus siihen harjaantua. Useat ovat ne ravintolat, joiden ovella on täntapainen kirjoitus: "Täällä tarjotaan teetä, olutta, lämmintä ja kylmää ruokaa *kuusi päivää viikossa.*"

Yleiset museot, taulukokoelmat ja muut nähtävät ovat suljetut, ja vaikka vähitellen kansan hyväksi alkaa nousta ääniä, jotka sitä tapaa vastustavat, niin ei niitä vielä ole otettu mihinkään kuuloon. Moni niistäkin jotka sydämessään haluavat suurempaa vapautta, pelkäävät että, jos kerran lähdetään paikkaamaan jotain yksityistä kohtaa tuossa vanhassa kunnian-arvoisessa rakennuksessa, koko laitos silloin raukeaa raunioiksi. Ja tämä pelko ei lienekään aivan perätön, kun muistaa englantilaisten omituista kansallisuonna. Taidekokoelmat ovat siis suljetut, mutta eivät nuo monet ihanat julkiset puistot kimaltavine vedenpintoineen, tuoreine nurmikkoineen, komeine kukkaspenkereineen ja suurenmoisine kasvihuoneineen. Mutta vaikka ne maksutta ovat kaikille avoinna, niin ei tuota vapaata pääsää kuitenkaan käytetä likimainkaan niin suuressa määrin kuin luulisin. Ainoastaan jotkut rakastavaiset pyhäamuna istuvat parittain siellä täällä puitten varjossa. Jälkeen puolenpäivän on enemmän ihmisiä liikkeellä; mutta luonnon vallassa olevalla, viljelemättömällä kedolla näyttää olevan suurempi vetovoima englantilaisiin. Tarpeelliset virvoitusaineet viedään sinne mukana. – Lapsiparvia, jotka iloisesti leikkiä löisi kaduilla tai puistoissa, ei liioin missään näy. Sanalla sanoen, vastakohta saksalaiselle sunnuntaille on niin täydellinen, ett'ei sitä kyllin jyrkästi voi kertoa. Sen uskoo vasta omin silmin nähtyään. – Monien ja moninaisten kirkkojen oivaaänisten kellojen soitanta ja lintujen liverrys ovat ainoat äänet mitä kuulee ylt'ympäri. Mutta englannin kirkonkellot soivat, ainakin meidän saksalaisissa korvissamme, enemmän iloisesti kuin juhlallisesti. Sen suhde onkin saksankirkonkellojen vakavaan ääneen verraten sama, kuin keveästi ja nopeasti laulettuun englantilaisten virsien suhde voimalliseen saksalaiseen kirkkolauluun.

Mutta luokaamme silmäys *koteihin ja perheoloihin*. Englantilaisten asumukset tuntuvat varsin miellyttäviltä. Jokainen perhe, joka ei ole peräti köyhä, asuu erityisessä talossa ja somistaa sitä

parhaan kykynsä mukaan. Lukemattomat asuinrakennukset ovat muratin peittämät ja kumminpuolin niitä on pieni kukkatarha. Jokaisella huoneella on aivan niinkuin jokaisella ihmiselläkin oma nimensä. Se ei tyydy olemaan ainoastaan muuan numero monen joukossa vaan se tahtoo edustaa omaa yksilönsä. (Useissa hotelleissa on jokaisella asuinhuoneellakin oma nimensä, että siinä asuva muukalainenkin tuntisi olevansa niinkuin kotonaan, eikä tarvitsisi kuvitella itseänsä numeroksi.) Huoneitten sisustus taas ilmoittaa kaikkialla aistia ja hauskuutta. Huomaa että siinä perhe tahtoo olla onnellinen, että sen jäsenet tahtovat tehdä toinen toisensa onnelliseksi. Ja perheen-isä kokoo kotiinsa kaikki mitä saattaa hankkia menneiltä ja nykyisiltä ajoilta, muinaiskaluja, perhehuonekaluja, merkillisyyksiä, kalleuksia kaikenkaltaisia. Hän ei tahdo ainoastaan kaunistaa talonsa, vaan myöskin antaa sille omituisen näön ja luonteen. Oikea englantilainen tahtoo koota kaiken omansa yhteen paikkaan, neljän seinänsä sisälle perheensä keskuuteen.

Mutta jos perhe-elämä Englannissa yleensäkin on varsin lämmintä, niin kohoo se kumminkin korkeimmilleen pyhäpäivänä. *Silloin elivät puoliset ainoastaan toisilleen ja lapsilleen.* Silloin ottaa isä pienokaisensa polvilleen, kuuntelee heidän juttujaan tai kertoilee heille ja laulaa heidän kanssaan. Kuinka paljon mies muuten hokeneekin ajan olevan rahaa, – pyhäpäivänä ei mikään englantilainen sano vaimolleen, joka hänen kanssansa tahtoo keskustella niitä näitä: "Eukkoseni, nyt minulla ei ole aikaa!" samaten on velikin silloin täydelleen sisaren käytettävänä ja sisar veljen. Mitä kulunut viikko on tuonut mukanaan ja mitä tulevalta odotetaan, siitä paraasta päästä keskustellaan, oli puhe ajallisista tai iankaikkisista asioista.

Pyhäpäivänä saavat palvelijatkin lepoa nauttia, sillä silloin toimitetaan ainoastaan kaikkein välttämättömimmät askareet. Päivällisillä ollaan aikaisemmin tavallista, ja ne ovat niin yksinkertaiset kuin mahdollista; sangen monessa perheessä tyydytään sinä päivänä pelkkiin kylmiin ruokiin, jotka laitetaan valmiiksi jo lauantaina. Edelleen pidetään joka englantilaisessa talossa tarkkaa vaaria sitä, että palvelijoilla on hyvä aika kirkossa käydä sekä edellä että jälkeen puolenpäivän, sekä ett'ei heiltä silläkään välin rauhallisia hetkiä puutu.

Elämä on todella hyvin hiljaista ja, jos niin tahtoo sanoa, yksitoikkoista englantilaisissa perheissä. Seurat ja keskinäiset vieraisa käynnit, jotka meillä ovat niin tavalliset juuri sunnuntaisin, eivät Englannissa tule kysymykseen juuri *sentähden* että on sunnuntai. Ei seurapelitkään, niinkuin korttipelit, schackipelit ja sellaiset ole sallitut, peleistä ja huveista taivasalla, niinkuin krikket'istä, krocket'ista, purjehtimisesta, soutelemisesta y.m. ei puhuttakaan. Vilkkaammatkin lapset kielletään ankarasti meluamasta; ne eivät saa huvitelleida tavallisilla leikkikalullaankaan. Jos naiset sunnuntaisin ottaisivat käsityönsä käteensä, niin se olisi ääretön hairaus, ja musiikki rajoittuu melkein kaikkialla hengellisiin lauluihin. Siellä täällä on suurempi vapaus päässyt vallalle, mutta ylimalkaan pysytään tuolla ankaralla kannalla.

Elämää ja liikettä syntyy sunnuntaisin englantilaisissa kaupungeissa ainoastaan kirkkoaikoina, s.o. edeltä puolenpäivän klo 11 aikaan ja jälkeen puolenpäivän klo 6 aikaan. Jo klo 9 seuduissa nähdään kuitenkin niiden perheenjäsenten jotka opettavat sunnuntaikouluissa, hiljalleen lähtevän kotoa; mutta vasta kahta tuntia myöhemmin portit oikeastaan avataan. Siinä sitten ainoa tilaisuus, jolloin englantilaista perhe-elämää näkyy *kaduilla*. Nyt tervehtävät naapurit toisiansa, jos heillä on sama tie kirkkoon. Siinä tutustutaan toisiinsa yhteisten harrastusten perusteella. Sanotaankin, että nuo monet kirkkomatkat ja likeinen, tuttava yhdessä olo kirkossa ovat antaneet syytä ja aihetta moniin kihlauksiin. Tästä on laskettu paljon pilaa. Mutta minusta tämä tilaisuus on parempi kuin tapaamiset suurissa julkisissa tanssiaisissa ja varakkaampien luokkien jäykissä, luonnottomissa "suurissa pidoissa".

Englantilaiset siis käyvät varsin ahkerasti kirkossa, ja ottavat lapset sinne mukanaan. Kirkossakin jatkuu perhe-elämää; ei tahdota sinä päivänä ensinkään luopua pienokaisista. Niin nähdään jokaisessa englantilaisessa kirkossa nukkuvia lapsia, jotka ovat laskeneet päänsä isän tai äidin helmaan; usein kyllä tavataan itkeviä lapsia ja vielä useammin sellaisia, jotka eivät istu hiljaa alallaan. Ei kuitenkaan asian laita ole niin arveluttava kuin voisi luulla. Sillä englantilainen

jumalanpalvelus, ainakin mitä valtiokirkkoon tulee, on senlaatuinen, että se vaatii kaikkien, lastenkin, alinomaista osanottoa. Vähä väliä on avattava ja etsittävä jokin luku kirjasta; laulua ja vuorolaulua on tuon tuostakin, niin että siis yhäti jokaisen osanottoa kysytään. Ja siten sopivatkin lapset paremmin englantilaiseen jumalanpalvelukseen kuin luulisikaan.

Mitä sitten itse jumalanpalvelukseen tulee (– puhun tässä ainoastaan valtiokirkon jumalanpalveluksesta –) niin siihen en vaan voi oikein suostua. Hiukkasen enemmän kirkonmenoja olisi tosin varsin suotava monessa kohdin Saksassa; mutta Englannissa on tuota hyvää ihan liiaksi. Kun yhden jumalanpalveluksen aikana pari kolme kertaa täytyy kuulla Isämeidän, kymmenet käskyt, apostoolisen, atanasiuksen ja kentiesi vielä lisäksi nikealaisen tunnustuksen – niin tämä ei voi muuta vaikuttaa kuin väsymystä. "Common Prayer-Book'in" (kirkkokäsikirjan) suuret kauneudet ovat aika ajoin herättäneet huomiota Saksassa; minäkin ihailin esim. siinä tavattavia syvämielisiä rukouksia, jotka parhaasta päästä ovat maallikkojen tekemiä. Varmaankin voisimme me saksalaiset enemmän kuin yhdessä suhteessa hyödyksemme ammentaa tästä lähteestä. Mutta surullista on että kirkonmenot ovat kaikki kaikissa. Sillä niin on asian laita. Tavallisesti on saarna ainoastaan vähäpätöinen osa kirkonmenoista, ja se luetaan kovinkin usein käsikirjoituksesta mitä yksitoikkoisemmalla äänellä. Huomasinkin sen tähden ett'eivät useimmat kuulijoista sitä liioin seuranneet. Että englannin valtiokirkolla kuitenkin kaikitenkin on yksityisiä jaloja saarnamiehiä, sen tiedän vallan hyvin; – mutta tämä ei muuta asian yleistä luonnetta.⁹

Sanotaan useimpien englantilaisten tahtovan jumalanpalveluksensa tänmuotoiseksi ja että se heille on mieleen. En tiedä onko asian laita yleensä sellainen. Alituiset kansantungokset eriuskolaisten aivan toisin järjestetyissä jumalanpalveluksissa, sekä se erinomainen liike, minkä "pelastusarmeija" on synnyttänyt, näyttävät herättävän epäilyä siitä. Mutta oli miten oli; minä luulen kaikissa tapauksissa että ne saksalaiset, jotka kirkossa käyvät, sinne tulevat enemmän *kuulemaan*, oppimaan ja mielensä ylentämiseksi, kuin monet ahkerat kirkonkävijät Englannissa. Meidän onnettomuutemme Saksassa on, että useimmat saksalaiset *eivät lainkaan* käy kirkossa. Mutta luulen kirkollisuuden niissä, jotka ovat kirkollisia, vaikuttavan runsaammin siveellistä parannusta, kuin tavallisesti englantilaisissa. Kuinka loistavaa olisikaan siveellinen elämä Englannissa, jos lukemattomien kirkossa kävijöiden sieluissa oli kirjoitettu: "Paranna sinä, Herra, minua, niin minä parannun! Auta minua, niin minä olen autettu!" Mutta niinkuin pyhäpäivän vietto yleensä on hyvä tapa, niin ovat myös kirkossa käynnit hyvä tapa, ja isiltä perityt tavat ja tottumukset merkitsevätkin kaikkialla Englannissa niin paljon, ett'emme me kumoukselliset ja itsekohtaiset (subjektiviset) saksalaiset sitä voi aavistaakaan. Mutta sellaiset kuin ihmiset kerran ovat, on heille hyvä, että tapa ja tottumus heitä hallitsee, vaikkapa siinä "hyvässä tavassa" olisikin jotain jäykkyyttä, ja tottumus yksityiskohdissa muuttuu hirmuvallaksi.

⁹ Valttiokirkossa vallitsevista vääristä käytännöistä en tässä tahdo paljon puhua, sillä me emme voi niistä mitään oppia. En ylimallaan ole valtiokirkkojen ystävä ja luulen niiden kohta aikansa eläneen; mutta vielä enemmän kuin mikään muu on Englannin valtiokirkko käynyt maailman mieliseksi, se on niin ylhäinen, niin umpinainen alhaisempiin kansakerroksiin nähden, että sillä siinä tuskin on vertaistansa maailmassa. Kuuluisa amerikalainen R. W. Emerson, joka muuten ylistelee englannin kansaa yli kaikkien muiden, sanoo: En puolestani yhdy hänen lauselmiinsa; tunnen oloja liian vähän uskaltaakseni niistä päättää yleisesti. Tahdon myöskin mainita että tuo nerokas kirjailija on *unitaari* (yksyyssuskoinen), ja siitä saa moni hänen sanansa selityksensä. Mutta opettavaista on kaikissa tapauksissa kuulla niin suosiollisen ja niin asiaan perehtyneen miehen mieltä. Hän sanoo muun muassa ("Englantilaisuuteen omituisuudet" s. 153 ss.) *Vanhan* Testamentin oppi on Englannin oppi. Siinä ei enää avata Uuden Testamentin ensimmäistä sivua. Siinä uskotaan kaitselmusta, joka valvoo jokaista puntaa sterlingiä. He eivät ole idealisteja eivätkä kristiaaneja. Gentlemanni luulee, että hänen puoleltaan on varsin alentavaista rukoilla Jumalaa. Muuan mainio herttua lausui kerran, kun parlamentissa oli puhetta saadusta voitosta, luulevansa ett'eivät he olleet hyvin kohdelleet kaikkivaltiaasta Jumalaa, ja että heidän *ylevämielisyytensä* mukaista olisi niin suuren voiton jälkeen *jollain sopivalla tavalla osoittaa kiittolisuuttansa*. Englannin kirkko on aatelien varten, vaan ei mitenkään köyhiä varten. Työkansalla ei ole sen kanssa mitään tekemistä, gentlemannit vakuuttavat nykyään alihuoneessa, ett'eivät he eläissään ole nähneet reikäntuista miestä kirkon muurien sisäpuolella. Englantilaisen ymmärryksen uneliaisuus uskontoon nähden osoittaa kuinka paljon järkeä ja järjettömyyttä sopii yksin aivoihin. Englantilaisten uskonto on pelkkää korupuhetta, heidän kirkkonsa on nukke ja kaikkea arvostelua lykkäävät he luotaan kauhistuksen ulvonnalla. "Te luulette heidän sivistyneissä seuroissaan naurettavan alhaisen uskonvimmaa, sitä he eivät tee; he ovat itse alhaisia"... Näin Emerson. Minun tekisi hyvin mieleni kuulla kuinka paljon tai kuinka vähän totuutta uskovaisten ja ennakkoluuloisten vapaa englantilainen löytäisi näissä muistutuksissa.

Mutta jos vielä käännyimme Englannin perheoloihin, niin kuulen kysyttävän: "Noh, mutta mitä nuo ihmiset tekevät koko pitkän pyhäpäivän? Eipä toki voitane istua kirkossa tai kyyristyä huoneissaan koko seitsemänneksen viikosta." Jos niin tahdot nimittää perheen likeisintä yhteyttä, niin ei kukaan voi sitä sinulta kieltää. Mutta tosiaankin ei tehdä mitään muuta paitsi minkä olen sanonut. Nautitaan lepoa, ja suurella mielihyvällä nautitaankin, tätä lepoa tarvitaan yhtä hyvin kuin ilmaa. Roomalainen Tacitus sanoo, että *juutalaisesta sabbatista on työhönkyllästyminen* saanut alkunsa, ja Tacitus oli rehellinen ja ymmärtäväinen mies. Mutta tässä suhteessa hän suuresti erehtyi, kuten jokainen tietää, ken tuntee juutalaiset ja heidän historiansa. Kun se kansa, johon Tacitus kuului, aikoja sitten on hävinnyt kansojen joukosta, elävät yhä vielä nuo juutalaiset "sabbatin viettäjät". Ja jos juutalaiset, sanottakoon ja ajateltakoon heistä muuten mitä tahansa – vielä tänä päivänä ovat huomattavat ihmeellisen työkykynsä ja oivallisen perhe-elämänsä kautta, niin on heidän siitä suuresti kiittäminen totista sabbatinviettoaan. Aivan niin on englantilaistenkin laita; sitä ei kukaan puolueeton voi kieltää. Mutta myönnettävä on että englantilaisten sabbatinvietto samoin kuin juutalaistenkin on kovin lain-alaista; sitä tuskin englantilaisetkaan voivat kieltää. Kun laskee niitä raamatuntodistuksia, joilla he puolustavat pyhäpäivän vieroansa, niin huomaa heidän aina turvautuvan vanhan Liiton lakiin. Pyhäpäivä on jokin hyvä työ, joka on tehtävä. Puritaanit (puhdasusköiset) ovat mutkittomasti panneet pyhäpäivän vanhantestamentin sabbatin sijaan, kaikilla niillä lainmääräyksillä, jotka olivat annetut Israelin kansan sabbatin vieroasta. Sellaisesta lain-alaisesta lepopäivästä ei koko kristitty kirkko, juutalaiskristittyjä lukuun ottamatta, tuntenut ennen puritaanien päiviä. Mutta *puritaaninen* pyhäpäivä on tullut *englantilaiseksi* pyhäpäiväksi. Vapaampi katsantotapa, jota Kristus ja hänen Apostolinsa noudattivat lepopäivään nähden, jota he pitivät Jumalan lahjana lepoa kaipaaville ihmisille, ei sovellu englantilaisille (Mat. 12, 5 ss. Mark. 3, 4. 2, 27. Luk. 13, 14 ss. Kol. 2, 16. Rom. 14, 6 y.m.). Englantilaisten lepopäivän viero on, kuten jo olemme huomauttaneet, epäilemättä jossain määrin liioiteltua niinkuin sekin tapa, millä he juoppoutta vastustavat. Ankara lepopäivän viero on teevesiystävyyttä uskonnollisella alalla. Englantilaiselle luonteelle omituista näyttää olevan ehdoton "joko – tahi"; siis mitä pyhäpäivään tulee: joko täytyy meidän viettää se entiseen tapaan, – tahi menetämme sen kokonaan. Ja mitä siihen on sanottavaa? Kun me syntiset ihmislapset pontevasti edistämme jaloa aatetta, niin sitä emme taida tehdä yksipuolisuuksiin kallistumatta. Mutta semmitenkin kun *kokonainen kansakunta*, jonka suurin osa kumminkin aina on lain eikä armon hengen alaisena, – kun, sanon minä kokonainen kansakunta omaksensa omistaa jumalallisen aatteen, niin se ei voi käydä päinsä ilman melkoisetta lainalaisuutta. Se on valitettavaa, mutta on tuhat kertaa parempi kuin laittomana.

Sanotaan, eikä kentiesi perättömästi, että moni englantilainen kammoo omaa sunnuntaitaan, – että he lauantaisin puoliyöhön asti antautuvat kaikellaisiin huvituksiin, – sen jälkeen nukkuvat pitkään pyhäpäivänä, siten lyhentääksensä pitkää, ikävää päivää, että velvollisuuden tunnosta kahdesti käyvät kirkossa, mutta siellä pahanpäiväisesti ikävystyvät. Sanotaan että miljoonat englantilaisia kaipaisivat suurempaa vapautta, mutta että he tuntevat itseltään puuttuvan voimia sen taistelun taisteleamiseen, jonka he sen kautta eloon herättäisivät.

Näin kuulee niiden sanovan, jotka perinpohjin Englannin oloja tuntevat, ja minä olen taipuvainen sitä uskomaan. Mutta suurella enemmistöllä näyttää olevan vaistomainen varmuus siitä, että Englannin valta ja suuruus rippuu Englannin sabbatista; suurta enemmistöä se minkä me ankaruudeksi sanomme ei mitenkään näytä vaivaavan. Sitä ei ylimalkaan lapsistakaan voi sanoa. Muukalaiset ovat ivallisesti sanoneet, että pyhäpäivä englantilaisille lapsille tehdään luonnottomaksi ja kuolettavan ikäväksi, toiset sanovat sitä selväksi lasten kiduttamiseksi. Olipa muuan englantilainen naiskirjailija, joka esitti erään sairaan, kuolevan lapsen, joka sanoi äidilleen: "*Eikö totta, äiti kulta, kun nyt kohta tulen taivaaseen, niin saanen leikkiä helvetissä sunnuntaina?*" Pienen tytön mielestä oli siis suotavampaa saada viettää *pyhäpäivänsä* helvetissä, kuin pitää ikävää taivaassa, jossa hän luuli että pyhäpäivä on ylen ankarasti vietettävä? En tiedä onko todella mikään lapsi niin kysynyt, vai onko kasku tekemällä tehty. Mutta epäilemätöntä on, että jotkut vilkkaat lapset tuntevat jotakin

tuontapaista. Ylimalkaan rakastavat kumminkin englantilaiset lapsetkin suuresti pyhäpäivää, eivätkä ainoastaan tuon salaperäisen elämän muutteellisuuden tähden vaan ennen kaikkea sentähden että isä ja äiti silloin kerrankin ovat täydelleen heidän omansa. – En epäile että tuhansissa (toivon ett'ei tämä luku ole suureksi arvattu!) todellisesti kristityissä saksalaisissa perheissä pyhäpäivä vietetään, joka paremmin kuin englantilaisten vastaa pyhäpäivän ihannetta ja joka enemmän on evankeeliumin hengen, taivaallisen elämän mukainen. Mutta ilahuttava tosiasia ei kumoo toista sangen surullista, että kaikkein suurin osa meidän kansastamme on kadottanut pyhäpäivänsä, ja että yhä vielä on sangen epäiltävää voivatko he sitä koskaan enää omaksensa saada.

Me saksalaiset olemme englantilaisten suhteen ylhäisellä filosoofillisella kannallamme; me arvostelemme ylevästi, nauramme noita tuhmia farisealaisia liiallisuuksia; pidämme pitkiä ja kauniita puheita ihanteellisesta, sopusointuisasta pyhäpäivästä ja kultaisesta keskitiestä; me puhumme aivan oikein ja kauniisti "kristityn vapaudesta, jota ei mikään laki rajoita;" otamme apostoli Paavalin avuksemme sodassa ja annamme hänen sanoa: "puhtaille on kaikki puhdasta," ja "kaikki on teidän," – pidämme pitkänveteisiä puheita siitä, että Jumalan lapsen ei tule antautua vangiksi orjuuden ikeen alle; katsomme hengelliseltä korkeudeltamme säälien tuota "pöyhkeilevää puritanismia" ja sen synnyttämää englantilaista pyhäpäivää, ja olemme kaiken tämän hienon teologiamme ja filosofiamme ohessa – menettäneet pyhäpäivämme!! Ja sillä olemme menettäneet lähteen, josta voisi ammentaa uskonnollista ja siveellistä kansallista ja yhteiskunnallista voimaa. Tämä on monasti toteen näytetty, eikä milloinkaan kumottu. Onnellisen perhe-elämän ja vakavan sunnuntailevon yhteys on niin ilmeinen, että, jos kohta jokainen filosofi tai valtiopäivämies ei sitä tajua, sen kumminkin käsittää jokainen *lapsi*. Siunauksesta runsas vaikutus kansan ruumiilliseen terveyteen on sitä paitsi huomattava asia. Epäilemättä näyttävät englantilaiset muukalaisen silmissä erittäin terveiltä ja voimakkailta ruumiillisessa suhteessa, ja onkin sanottu että he ovat Euroopan tervein kansakunta. Tätä ei ole pyhäpäivänvietto yksin vaikuttanut; mutta epäilemättä se on päävaikutin tähän suotuisaan tosiasiaan. Viimeisinä vuosina on, Jumalan kiitos, meillä Saksassa noussut monta painavaa ääntä, kansallemme vaalimaan pyhäpäivää, ja nämä äänet kaikuivat voimakkaammin ja voimakkaammin erilaisimmilta elämän aloilta. Kansan yhteiskunnallisten etujen valvojat, kansallistalouden tutkijat, papit, lääkärit, työmiehet ja kaikenkaltaiset virkamiehet vaalivat pyhäpäivää muka kansan oikeutena. Mutta olot eivät vielä ole suurin parantuneet. Useimmat niistä, joilla valta ja voima on, jotka voisivat auttaa kansaa jälleen saavuttamaan lepopäivänsä, sanovat veljensurmaajan Kainin tavoin: "Olenko minä veljeni vartia?" Ja monet heistä vielä välillisesti tai välittömästi pakoittavat kansaa työhön. Sydäntäni viilsi, kun Englannista palattuani jälleen näin mikä liike sunnuntaisin vallitsi meidän kaupungissamme ja kaikkialla rakkaassa isänmaassamme. Melkein koko tuo suuri liuta posti- ja sähkösanomavirkamiehiä on koko sunnuntain täydessä virkatoimessa; lukemattomia tavarajunia kulkee niinkuin muinakin päivinä, ja tavallisten matkustajajunain lisäksi tulee "huviretkijunia alennettuihin hintoihin," joissa väkeä on ahdinkoon asti. Ei sotaväen päällikötkään lepopäivän pyhydestä suurin välitä, ja paraatit, vetoomiset, myymiset ja tutkimiset eivät suinkaan ole ainoat, mitä sinä päivänä toimitetaan. *Tehtaissa* ei oikeastaan pitäisi työtä tehtävän; laki myöntää ainoastaan "välttämättömiä korjauksia", mutta tällä nimellä jatkuu usein työt yhtä mittaa kaiken päivää. Ja se työntekijä, joka kentiesi kieltäytyy pyhäpäivätyöstä, erotetaan pitemmittä mutkitta. Ja missä ei työtä tehdä, siellä kuuluu kumminkin palkanmaksut ja tavarainvastaan-otto pyhäaamuna päiväjärjestykseen. – Tuhansilla suurilla aatelisilla ja aatelittomilla maatiloilla täytyy työväen olla työssä aamusta iltaan. Tosin ei kartanon omistajan työssä, mutta omissa töissään, kun ei heillä milloinkaan muulloin ole aikaa omien pienten maatilkkojensa hoitamiseen. Julkiset rakennustyöt ovat laissa kielletyt; mutta kovinkin usein jatkavat virkakunnat rakennustöitensä pyhäpäivinä, koska ne, kuten sanotaan, ovat kiireellistä laatua. Näin rikkovat itse lainsäätäjät lakia ja alentavat kansan silmissä lain arvoa ja ihmettelevät sitten vielä että kansa käypi kumoukselliseksi!! Kun maakäräjillä tai valtiopäivillä pyydetään, että pyhäpäivälait tehtäisiin ankarammiksi ja tarkemman valvonnan alaisiksi, niin kohdellaan esityksen tekijöitä ihmisinä, jotka eivät mitään tiedä tämän maailman

menoista. Mutta naurettavaa (pankoonpa ansiollinen postiylitirehtööri tai kauppaministeri sanan pahaksensa) – naurettavaa on kun sanotaan, ett'ei kaikki voisi käydä päinsä toisin kuin meillä käy. Mahdotonta on käsittää kuinka järkevät ihmiset vähääkään välittämättä tosiasiallisesta pyhäpäivän vietosta Englannissa ja Amerikassa, joissa kauppa ja teollisuus paraiten kukoistavat, voivat yhä uudelleen matkia tuota tuhmaa puhetta.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.